

02 NORSK BISTAND:
Rekord-
omsetning

18 DR KONGO:
Legen som
ofret alt

36 NIGERIA:
Ny urban mote
brer om seg

Ildsjelens
ilddåp
Side 32

BISTANDSAKTUELT

NR 2/3 – JUNI 2020 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

tema:
Helse-
systemer i
Afrika
12 sider

I skyggen av korona

Hvordan vil covid-19 påvirke Afrikas helsesystemer? **Side 6**

LOKAL TREND: Martha Apisa (12)
og Stacy Ayuma (8) har flettet
håret for å øke oppmerk-
somheten om koronaviruset i
Kibera-slummen i Nairobi.
Foto: Donwilson Odhiambo / sopa lma-
ges / shutterstock / NTB Scanpix

Aktuelt

«**Vi skal fortsette å handle med Kina og behandle dem med respekt, men de trenger ikke bistandspengene våre.**»

Senterpartiets leder Trygve Slagsvold Vedum er kritisk til at Norge gir bistand til stormakten Kina. Kilde: Nettavisen

En politivoldelig verden

Leder

Det brutale politidrapet på George Floyd i den amerikanske byen Minneapolis har ledet til massedemonstrasjoner og sendt sjokkbølger ut over en hel verden. Ordene «I can't breathe» vil for alltid bli stående som et minne om ugjerningen – politiets umenneskelige behandling av en arrestant som lå i håndjern på bakken og ba tynt om å få puste.

Takket være sivilpersoners videofilmning av det som skjedde har fenomenet politivold nå blitt eksponert i all sin gru. Undertonene av rasisme innen politikorpset gjør saken bare enda verre.

Med det fokuset som har vært på fenomenet de siste ukene er det lett å tenke at politidrap er et særskilt USA-fenomen. Men slik er det ikke. Mange land ligger langt foran USA på statistikken over land der befolkningen har størst sannsynlighet for å bli drept av politiet: Venezuela er selve «verstingen» og topper listen med 5287 drepte i 2018. Deretter kommer El Salvador, Syria, Nicaragua og Jamaica sammen med en rekke land i Latin-Amerika, Karibia og Afrika. Først et stykke ned på listen kommer USA, riktig nok som en versting blant rike vestlige land.

Verdensbanken gjennomførte for en del år siden en stor undersøkelse – «Voices of the Poor» – der de dybdeintervjuet tusener av helt vanlige mennesker i utviklingsland. Et av spørsmålene var: Hva er det som betyr aller mest for deg? Forskerne ble overrasket da de oppdaget at «trygghet» var det som kom aller øverst på listen. Da intervjuerne gikk nærmere inn på dette fikk de også vite hva folk fryktet mest; det var å møte «lovens voktere» – de staten hadde tildelt oppgaven å ivareta folks rettsvern og trygghet mot overgrep. Politiet ble ansett som både korrupte, tyvaktige og potensielt farlige overgripere. Jo fattigere man var, jo større var sjansen for å bli trakassert og utsatt for vold.

Politifolks drap på mennesker under koronarestriksjoner og portforbud i land som Kenya og Nigeria er ferske eksempler på slike overgrep. I Kenya er 15 drept, i Nigeria 18.

Tillit til politi og domstoler er en helt grunnleggende kvalitet ved et samfunn. Av samme grunn har tiltak for å styrke og forbedre justissektoren i mottakerland også vært en prioritert oppgave for norsk bistand i mange land. Mange norske polititjenestemenn har bidratt positivt på dette området, blant annet med ulike typer menneskerettighetsopplæring av kolleger i andre land. Norske jurister har også bidratt med rådgivning og kursing knyttet til ulike typer politireformer. Slike tiltak er viktige, men har også sine begrensninger. Bare når lederne av samfunnets kontrollorganer er faglig profesjonelle og reelt uavhengig av det sittende politiske regimet kan man ha tro på at reformer vil ha et endringspotensial.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

Rekordår for

De største norske hjelpeorganisasjonene hadde i fjor samlede inntekter til sin internasjonale virksomhet på over 11 milliarder kroner, som er ny rekord. Flyktningshjelpen fikk alene inn over 4,6 milliarder kroner. Det er like mye som de fire neste på listen tilsammen.

Av Tor Aksel Bolle

Arsregnskapene fra Norges ti største internasjonale hjelpeorganisasjoner viser at deres samlede inntekter gjorde et byks i fjor. Til sammen hadde Flyktningshjelpen, Norges Røde Kors, Redd Barna, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, SOS-barnebyer, Plan Norge, Leger Uten Grenser, Care Norge og Strømmestiftelsen inntekter på litt under 11,3 milliarder kroner i 2019.

Det er mer enn noen gang tidligere, og betyr at enda flere mennesker i utviklingsland kan motta humanitær eller langsiktig bistand. Fjorårets inntektsøkning betyr at trenden med stadig økende inntekter for de store norske hjelpeorganisasjonene fortsetter, etter en liten tilbakegang i 2018.

Et blikk tilbake til 2009 gir et inntrykk av utviklingen over tid: Den gang hadde de ti største organisasjonene inntekter på 4,9 milliarder til sammen. Ti år senere – i 2019 – var de nominelle inntektene altså over dobbelt så store. (Inflasjonen i perioden var til sammenligning på omlag 23 prosent.)

Flyktningshjelpen klart størst

Flyktningshjelpen er utvilsomt lokomotivet i norsk bistandsbransje. Organisasjonen har vokst kraftig i mange år og hadde i fjor inntekter på litt over 4,6 milliarder kroner. Det er like mye som de fire neste på listen tilsammen, og det er en økning på om lag 440 millioner kroner fra 2018.

Organisasjonen, med hovedkontor i Prinsens gate i Oslo, har i løpet av drøyt ti år gått fra å være en stor norsk organisasjon til å bli en stor humanitær organisasjon også i internasjonal sammenheng. Flyktningshjelpen har nå rundt 7000 ansatte fordelt på 33 land. I fjor etablerte de nye land-

kontorer i Bangladesh, Libya og Venezuela.

En titt på Flyktningshjelpens utvikling siden 2007 gir et inntrykk av hvor kraftig organisasjonen har vokst. Den gang hadde hjelpeorganisasjonen rundt 1500 ansatte og inntekter på 715 millioner kroner. Allerede to år senere hadde staben vokst til over 3000 og inntektene var på 982 millioner kroner. Daværende general-

4,3

milliarder kroner er summen 12 norske sivilsamfunnsorganisasjoner ble tildelt av norske myndigheter nylig. Pengene skal brukes til organisasjonenes arbeid i fattige land.

■ INNSAMLING

TV-aksjonen 2021 til Plan Norge

Innsamlingsrådet i NRK har tildelt Plan International Norge TV-aksjonen 2021. Pengene som blir samlet inn skal gå til Plans arbeid for å hindre at jenter giftes bort som mindreårige.

norske organisasjoner

Flyktninghjelpen har vokst kraftig i mange år. Økte humanitære behov som følge av krigen i Syria har vært en viktig årsak. I 2019 har organisasjonen imidlertid trappet noe ned i Midtøsten, mens arbeidet i deler av Afrika er blitt trappet opp på grunn av flere langvarige kriser. Bildet viser Munakar, som jobber for Flyktninghjelpen, i samtale med Mustapha i Maidiguru nordøst i Nigeria. Foto: Ingrid Prestetun/Flyktninghjelpen

sekretær Elisabeth Rasmusson ble intervjuet i Bistandsaktuelt fordi organisasjonen i 2009, for første gang, hadde størst inntekter av de norske organisasjonene.

– Vi er selvfølgelig først og fremst opptatt av å øke kvaliteten på det arbeidet vi gjør. Men jeg er også glad for at vi vokser kvantitativt, det betyr at vi har mer ressurser til å drive det viktige arbeidet vi gjør, sa Rasmusson.

Ti år senere leder Jan Egeland, Rasmussons etterfølger, en organisasjon med mer enn fire ganger så store inntekter og over dobbelt så mange ansatte.

Midtøsten og Afrika

Uroen i Midtøsten, som blant annet har medført et stort antall flyktninger og internt fordrevne fra Irak og Syria, har vært en viktig årsak til Flyktning-

hjelpens vekst de siste årene.

Av årsrapporten for 2019 fremgår det imidlertid at organisasjonens aktivitet i Midtøsten i fjor ble trappet noe ned, mens arbeidet i deler av Afrika ble trappet opp.

Dette skyldes blant annet «de eskalerende krisene i Lake Chad og den sentrale Sahel-regionen» fremgår det av årsrapporten. I årsregnskapet understrekes det at mye av inntektsvek-

sten fra 2018 til 2019 skyldes lav kronkurs. Rundt 80 av organisasjonens inntekter utbetales i andre valutaer.

– Gode strategiske valg

Men det er ikke kun situasjonen i Midtøsten og en generell «høykonjunktur» i nødhjelpsbransjen som er grunnen til Flyktninghjelpens kraftige vekst det siste tiåret. Assisterende generalsekretær Geir Olav Lisle →

4 Aktuelt

← understreket i et intervju med Bistandsaktuelt i 2017 betydningen av flere strategiske valg ledelsen i organisasjon hadde gjort. Lisle framhevet blant annet at Flyktninghjelpen har etablert en rekke regionale kontorer som har en viss selvstendighet i forhold til hovedkontoret i Oslo.

– Vi etablerte for eksempel allerede i 2005 et kontor i Brussel. På den måten kom vi tettere på EU som giver. Vi har i dag kontorer i Brussel, Genève, Washington, Addis Abeba, Amman, Berlin og London. Disse kontorene har ulike oppgaver, men det er klart at nærhet til sentrale givermiljøer er viktig, sa Lisle.

Og denne strategien har utvilsomt virket. Flyktninghjelpen mottok i 2019 støtte fra rundt 20 internasjonale givere. Støtte fra norske myndigheter utgjorde kun rundt 23 prosent av organisasjonens inntekter. Det er en betydelig mindre andel enn i 2009. Dengang kom godt over halvparten av inntektene fra norske myndigheter.

De andre vokser også

Men det var ikke kun Flyktninghjelpen som økte sine inntekter i 2019. Ni av ti organisasjoner på lista vår hadde større inntekter i 2019 enn året før.

Både Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Redd Barna fikk for første gang over en milliard kroner i inntekter. Størst vekst av disse hadde Redd Barna som endte opp med i underkant av 1,15 milliarder kroner i inntekter i fjor. Det er en inntektsøkning på over 29 prosent fra 2018.

Som med Flyktninghjelpen blir Redd Barnas utvikling tydeligere hvis vi kikker litt i bakspeilet: i 2009 hadde Redd Barna inntekter på 629 millioner kroner.

Nora Ingdal, utenlandssjef i Redd Barna, peker på flere grunner til veksten i fjor.

– Redd Barna Norge har hovedansvaret for utdanning i Save the Children International. Og vi har bevisst jobbet inn mot store internasjonale givere. Hensikten er blant annet å øke støtten til arbeidet vårt for at barn skal lære og være trygge, spesielt i krig og konfliktområder. Det har resultert i betydelig økning i støtten fra blant annet EUs humanitære fond (ECHO) og fra Education Cannot Wait, sier Ingdal.

Den økte støtten fra store offentlige internasjonale givere har medført at støtten fra norske myndigheter nå utgjør en mindre del av Redd Barnas inntekter.

– Norske myndigheters andel er blitt mindre fordi støtten fra internasjonale givere har økt. Det er viktig for oss å ha en balansert base av givere, slik at vi kan opprettholde vår uavhengighet. Det betyr også det er viktig å opprettholde støtten fra private givere, sier Ingdal

– Redd Barna har en langsiktig strategi fram mot 2030. Er planen å fortsette å vokse?

« I 2009 hadde de ti største organisasjonene inntekter på 4,9 milliarder kroner til sammen. Ti år senere – i 2019 – var inntektene over dobbelt så store.»

– Inntektsvekst i seg selv er ikke noe mål for oss. Det vi er mest opptatt av er å opprettholde kvaliteten i det arbeidet vi gjør for å møte de økte humanitære behovene. Det følger stort ansvar med å motta støtte fra Norge, EU og andre givere.

Inntektsveksten har, kanskje noe overraskende, ikke medført en økning i antall ansatte som jobber med internasjonale programmer hos Redd Barna i Norge.

– Det er fortsatt i underkant av 100 ansatte som jobber med dette i Oslo. Men vi har jobbet mye med å bli mer effektive, sier Ingdal.

Mindre avhengige av statskassa

Norske organisasjoner har i dag langt flere ulike inntektskilder enn for 10 år

Nora Ingdal, utenlandssjef Redd Barna.

Foto: Rebecca Shirin Jafari

siden. Mange av de store organisasjonene har tittalls store givere i tillegg til norske myndigheter. Blant de viktigste er EU, FN, Sverige, Danmark, USA og Storbritannia.

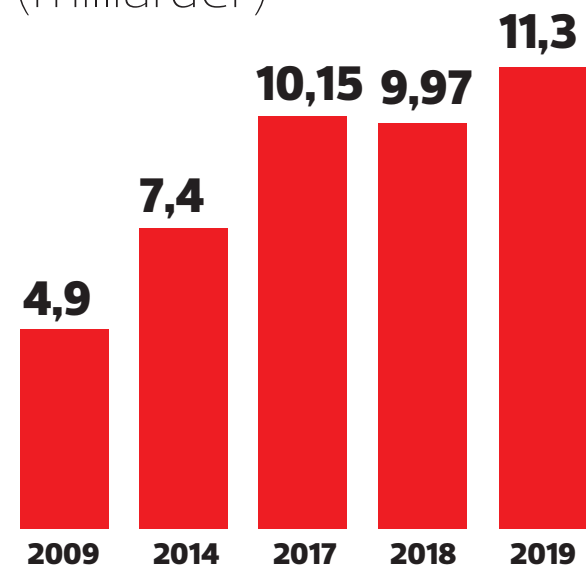
At mange organisasjoner har fått flere internasjonale givere har medført at de over tid er blitt mindre avhengige av penger fra den norske statskassa. I fjor fikk de ti største organisasjonene rundt 32 prosent av inntektene sine – om lag 3,6 milliarder kroner – fra norske myndigheter. I 2009 kom til sammenligning over halvparten av inntektene fra staten.

Men selv om organisasjonene samlet blir mindre avhengige av norske myndigheter er det fortsatt store variasjoner dem imellom. Norges Røde Kors, som i all hovedsak jobber med humanitær bistand, fikk i 2019 rundt 80 prosent av sine inntekter til internasjonal virksomhet fra norske myndigheter. Kirkens Nødhjelp, som i større grad jobber med langsiktig bistand, fikk rundt halvparten av sine inntekter fra norske myndigheter i fjor. Om lag en tredjedel av Redd Barnas inntekter kom fra norske myndigheter i 2019.

Leger uten grenser skiller seg ut: organisasjonen mottok ikke ett øre fra norske myndigheter i 2019. Organisasjonen har i mange år hatt en policy der de velger å si nei til de aller fleste statlige givere. Siden 2016 har de sagt nei takk til all pengestøtte fra EU, Norge og flere andre land som støtter den omstridte flyktningavtalen mellom EU og Tyrkia. Den humanitære organisasjonen har likevel en sterk posisjon i Norge og klarer å samle inn så å si alle inntektene sine fra private givere.

Det samme gjelder i stor grad SOS-barnbyer. Organisasjonen hadde samlede inntekter på 623 millioner kroner i fjor. De fikk 13 millioner kroner i støtte fra Norad. Det utgjorde kun rundt to prosent av organisasjonens inntekter.

Inntekter 10 største organisasjoner (milliarder)

Norske organisasjoners inntekter i fjor

(Alle inntekter i mill. kr.)

Flyktninghjelpen

4 652

Norges Røde Kors

(internasjonal virksomhet)

1 263

Redd Barna

1 147

Kirkens Nødhjelp

1 019

Norsk Folkehjelp

1 004

SOS-barnbyer

624

Plan Norge

495

(Regnskapsår fra 1. juli 2018 til 30. juni 2019)

Leger uten grenser

430

Care Norge

412

(241 fra TV-aksjonen)

Strømmestiftelsen

218

Kilde: Organisasjonenes årsregnskaper.

Redd Barna vokste kraftig i 2019, blant annet på grunn av mer støtte fra ECHO, EUs humanitære fond. På bildet losser Rahab (til høyre) og Koki fra Redd Barna av utstyr som skal brukes til å stanse spredningen av kolera etter at syklonen Kenneth herjet i Pemba, nord i Mosambik.

Foto: Sacha Myers / Redd Barna

Å verve givere på gata er en av de mest effektive måtene å rekruttere nye private givere på. Flere norske hjelpeorganisasjoner har permittert ansatte og tapt millionbeløp fordi korona-tiltakene stanset gateverving fra mars til mai.

Foto: Espen Røst

Bistandsbransjen:

Milliontap og permitteringer på grunn av korona

Flere organisasjoner anslår at de vil tape store beløp som følge av korona-nedstengningen. En viktig årsak er at gateverving av nye givere ikke var mulig i rundt to måneder.

Av Tor Aksel Bolle og Espen Røst

Da store deler av Norge i midten av mars stengte ned for å forhindre spredning av koronaviruset fikk det umiddelbart konsekvenser for norske organisasjoners innsamlingsarbeid. Planlagte kampanjer ble stanset, arrangementer måtte avlyses. En av de mest effektive metodene for innsamling – verving av nye givere ansikt til ansikt i gatene og hjemme – stoppet helt opp nærmest over natta.

140 permittert

En av organisasjonene som har tapt penger er Norske Røde Kors.

– Vi har tapt store summer som følge av korona-viruset og tiltakene mot smittespredning, forteller organisasjonens kommunikasjonssjef Øistein Mjærum.

Faste givere er Røde Kors' viktigste inntektskilde.

– Fra midten av mars måtte vi stanse all verving ansikt til ansikt, og vi måtte permittere rundt 140 ververe, sier Mjærum.

Han forteller at organisasjonens egne ververe vanligvis verver rundt 2000 nye faste givere i måneden.

– Vårt foreløpige anslag er tap på rundt 45 millioner kroner, det er inntekter vi ville fått over de kommende

årene hvis vi hadde kunnet verve som normalt, sier han

Han forteller at de jobbet hardt for å øke den digitale innsamlingen, blant annet via sosiale medier.

– Vi prøver jo å kompensere for tapte inntekter fra verving ved å øke innsamlingen digitalt. Vi har trappet opp innsatsen på de flatene som fungerer best, særlig facebook og sms. Og det fungerer. Men samtidig må vi passe på å finne den rette balansen blant annet på sosiale medier, vi ønsker jo ikke kun å be om penger. Konkurransen mellom de ulike organisasjonene er også tøff på sosiale medier, sier Mjærum.

– Hvilke konsekvenser får de tapte inntektene?

– Det vil ramme vårt internasjonale humanitære arbeid samt arbeidet vårt her hjemme. Og det er alvorlig. Men i en situasjon som denne ser vi virkelig betydningen av at Norges Røde Kors

« Vårt foreløpige anslag er tap på rundt 45 millioner kroner. »

Øistein Mjærum, kommunikasjonssjef i Norges Røde Kors.

Øistein Mjærum, Norges Røde Kors.

har en del penger på bok. Det har medført at vi kan opprettholde og trappe opp det humanitære arbeidet vårt og beredskapen uten å vente på støtte fra for eksempel norske myndigheter og andre givere.

Bekymret over langtidseffekter

Også Unicef Norge anslår at de vil tape penger. Marianne Myhrer Kristiansen, som er markedsdirektør i organisasjonen forteller at de, i likhet med Norges Røde Kors og flere andre organisasjoner, måtte kutte ut ansikt-til-ansikt-verving samt planlagte dør-til-dør-kampanjer.

– Per i dag er vårt estimat et tap på opptil 3 millioner kroner når det gjelder private givere. Vi er også bekymret for enda større tap knyttet til våre donasjoner fra våre næringslivspartnere som selv er sterkt rammet av korona-krisen. Men det er for tidlig å tallfeste dette, sier Myhrer Kristiansen

Hun forteller at Unicef Norge, Røde Kors Norge, Leger Uten Grenser, Blindforbundet og Norsk Luftambulans har sittet i et utvalg som har utredet mulighetene for å starte opp igjen med ansikt-til-ansikt-verving. De har laget en veileder for hele bransjen og startet opp igjen med gateverving 18. mai.

Håper på lite tap

Leger Uten Grenser er en av få store norske organisasjoner som får så å si alle sine inntekter fra private givere. Grete-Lise Christiansen, markeds- og innsamlingssjef, forteller at organisasjonen har kommet i gang igjen med

blant annet gateverving.

– Vi taper inntekter siden vi i en lengre periode ikke kunne verve faste givere direkte på gaten og ved å gå hjem til folk. Men siden det ble mulig å komme i gang igjen allerede i løpet av mai, så vil forhåpentligvis vil inntektstapene være mindre enn fryktet, sier hun.

Selv om smitteverntiltakene har kostet Leger Uten Grenser inntekter, forteller Christiansen samtidig at de får en rekke positive signaler fra givene sine.

– Vi opplever at folks ønske om å støtte vårt arbeid som uendret og på flere områder bedre. Vi antar at det henger sammen med at vi er en relevant aktør internasjonalt i bekjempelsen av epidemier. Det er likevel usikkert om dette er nok til å dekke tapet ved at verveaktivitetene ble stoppet en lengre periode.

– Hva slags konsekvenser kan redusert innsamling få på sikt?

– Tap av forventede inntekter fører til at vi må redusere planlagte og pågående aktiviteter. Så det er dramatiske konsekvenser for Leger Uten Grenser pasienter. Men jeg ønsker å understreke at det fortsatt er for tidlig å si noe konkret om både de kortsiktige og langsiktige konsekvensene per nå, men vi håper de er små.

En rekke andre organisasjoner Bistandsaktuelt har vært i kontakt med melder at korona-krisen så langt ser ut til å ha påvirket deres innsamlingsarbeid i liten grad. ■

Les en lengre versjon av denne saken på www.bistandsaktuelt.no

6 Tema: I skyggen av korona

Baboua, Den sentralafrikanske republikk 16. mars 2020: Zari Odette brakte den ni måneder gamle sønnen Gnassongou Bernard til klinikken, men babyen var allerede død. Den mistenkte dødsårsaken var luftveiskompplikasjoner fra malaria, men den lille gutten hadde nylig hatt meslinger. Både malaria og meslinger kan behandles og forebygges.

Foto: James Oatway

Bivirkninger av krisa kan ramme Afrikas fattigste hardere enn selve pandemien

Hvordan vil covid-19 påvirke helsesystemene i Afrikas fattigste land? Økt mødre- og barnedødelighet, flere underernærte og malariasyke – samt utbrudd av sykdommer det egentlig finnes vaksiner mot. Dette er blant spådommene om pandemiens konsekvenser.

Av James Oatway (i Den sentralafrikanske republikk), Lucy Kassa (i Etiopia), Brian Ngugi (i Kenya), Sofi Lundin (i Uganda), Helle Maj (i Sør-Afrika), Kizito Makoye (i Tanzania), Gunnar Zachrisen og Espen Røst (i Norge)

tema:
Helse-
systemer i
Afrika
12 sider

En bitte liten hånd stikker ut av teppet. En mor holder den for siste gang, senker hodet.

Vi er på en av Leger uten grensers helseklinikker i Den sentralafrikanske republikk. Det er bare dager siden virusalarmen «korona-stengte» Norge. Her kjempes det mot sykdommer det egentlig finnes effektive tiltak mot – men som tar hundretusener av liv, hvert eneste år.

Rommet på barneavdelingen i landsbyen Baboua er lyst, men det henger en ubehagelig lukt i luften. Det er barn i alle senger og i hjørnet sitter en gutt i Liverpool-trøye. De tynne armene stikker ut av den altfor store fotballdrakta. Han kan være rundt →

8 Tema: I skyggen av korona

I midten av april innførte kenyanske myndigheter portforbud og det ble iverksatt arbeid med å desinfisere gater og markeder for å hindre spredning av covid-19.

Foto: Luis Tato / AFP / NTB scanpix

← seks år, men fremstår som en gammel mann der han sitter urørlig med hendene pent foldet i fanget.

Han er her fordi han er akutt underernært.

En kvinne kommer stormende inn på klinikken. Et spedbarn, inntullet i et pledd, blir lagt på en seng. Flere av de andre kvinnene tar barna sine og løper ut. De skjønner kanskje hva som skjer, men gutten i Liverpool-drakta sitter urørlig og ser på at en lege kommer til for å undersøke den nyankomne pasienten. Det tar ikke lang tid.

Legen rister på hodet og fastslår at det ikke er tegn til liv.

Moren gråter. Gnassongou Bernard klarte ikke mer, og ble erklært død på klinikken i Baboua i midten av mars. Men det var ikke koronaviruset som tok den lille guttens liv.

Som under ebola-epidemien i Vest-Afrika i 2014, vil mer dødeligheten i Afrika i år trolig ikke skyldes covid-19 – men sykdommer som meslinger, malaria og tuberkulose.

Svekkede helsesystemer

Afrika har foreløpig ikke mange covid-19-syke, sammenlignet med andre deler av verden. Av nær syv millioner smittede globalt, er vel 115 000 registrert i Afrika sør for Sahara, ifølge tall fra WHO som viser at dette er den regionen i verden med færrest registrerte covid-19-syke.

Det er i utgangspunktet godt nytt, for mange av landenes helsesystemer

er dårlig utstyrt, viser informasjon afrikanske land har sendt nyhetsbyrået Reuters. Mange av landene mangler både medisinsk personell – og utstyr. Eksempelvis har Afrikas tre giganter – Nigeria, Etiopia og Egypt – mindre enn 2000 intensiv-senger til mer enn 400 millioner mennesker.

Ifølge svarene fra helsemyndighetene i de 48 landene som svarte på Reuters-henvendelsen, har Afrika i gjennomsnitt mindre enn én intensiv-seng og en respirator per 100 000 mennesker. Til sammenligning har USA nær 30 intensivsenger til samme befolkningstetthet.

Så hvordan har pandemien påvirket helsesituasjonen i de minst utviklede landene?

De dystre beskrivelsene har vært mange de siste månedene: Om sykepleiere som streiker i protest mot manglende smittevernutstyr, og om pasienter som holder seg hjemme fordi de er redde. Om offentlige sykehus som

«Hovedprioriteringen bør fortsatt være å bekjempe sykdommer som helt nødvendig tar livet av hundretusener hvert eneste år.»

Ottar Mæstad, direktør ved Chr. Michelsens institutt

mangler både strøm og vann, og om redusert helseberedskap fordi de som står i førstelinja også blir syke.

Over 2200 helsearbeidere i 32 afrikanske land har blitt smittet av covid-19, viser en WHO-rapport fra slutten av mai. Nigeria, Sør-Afrika, Kamerun og Ghana er landene med flest smittede leger og sykepleiere.

Ingen har full oversikt over hvordan helsesystemene i Afrika vil rammes av koronakrisa, men FNs kontor for koordinering av humanitær innsats (OCHA) påpeker i sin ferskeste *Covid-19 Humanitarian response plan* at det er tydelige indikasjoner på et redusert tjenestetilbud i de 20 afrikanske landene som er del av den humanitære responsplanen – og at dette kan by på store sosioøkonomiske og helsemessige utfordringer for de mest sårbare:

«Landene må ta vanskelige valg for å balansere mellom å svare på covid-19-pandemien, og samtidig opprettholde universelle helsetjenester, og redusere risikoen for kollaps», heter det.

En lang rekke rapporter fra ulike FN-organisasjoner og utviklingsaktører bidrar også til bildet av noen av de indirekte effektene koronapandemien kan få for folkehelsen i utviklingsland:

■ **Mødre- og barnedødelighet:** Forskere fra Johns Hopkins University har sett for seg ulike scenarier der tilgang til mat og helsetjenester blir vesentlig redusert i 118 lav- og middelinntektsland i verden. Ifølge for-

skernes minst alvorlige scenario kan dette føre til en økt dødelighet på om lag 250 000 barn under fem år, samt 12 000 flere mødredødsfall i løpet av en seks månedersperiode. Et verste fall-scenario kan tilsvarende føre til mer enn en million ekstra barnedødsfall og en økning på nær 57 000 mødredødsfall, ifølge artikkelen i *The Lancet*. Ni afrikanske land er på listen over de ti landene som vil ha størst prosentvis økning i dødelighet.

■ **Underernæring:** Covid-19 vil føre til økt matmangel, som følge av at redusert matimport, bevegelsesrestriksjoner og krav om sosial distansering. I Afrika lever 73 millioner allerede med utrygg matsikkerhet. Én av fem er underernært, og 30 prosent av barn under fem år – om lag 59 millioner barn – har vært utsatt for «stunting» (veksthemming), ifølge Verdens helseorganisasjon. FNs matvareprogram (WFP) anslår at antallet barn med livstruende akutt underernæring kan stige med 20 prosent på verdensbasis, tilsvarende 10 millioner barn.

■ **Ikke-smittsomme sykdommer:** Forebygging og behandling av «ikke-smittsomme sykdommer» – som kreft, hjerte- og karsykdommer, diabetes og kronisk lungesykdom – har blitt alvorlig forstyrret i skyggen av koronaviruset, ifølge WHO. Etter undersøkelser i 155 land fastslo

Folk Kawangware-slummen i Nairobi venter på å bli testet for Covid-19 etter at helsemyndighetene i Kenya i mai besluttet å teste befolkningen i områder med et stort antall smittede. I begynnelsen av juni passerte Kenya 2000 bekreftede smittetilfeller av covid-19. I hele Afrika sør for Sahara var smittetallene såvidt passert 100 000, som gjør regionen til den som har minst registrert koronasmitte. Foto: Luis Tato / AFP / NTB scanpix

FN-organisasjonen at problemet er globalt, men at lavinntektsland er hardest berørt og at «funnene er bekymringsverdige».

■ **Manglende vaksinasjon:** Millioner av barn kan nå utvikle sykdommer det allerede finnes en kur mot, etter at vaksinekampanjer er «koronautsatt» i minst 24 afrikanske land – inkludert DR Kongo, Etiopia, Nigeria, Tsjad, Somalia og Sør-Sudan. Som følge av dette vil 21 millioner afrikanske barn være uten vaksinasjonsbeskyttelse, ifølge WHO. En studie utført av *London School of Hygiene and Tropical Medicine* veide fordelene ved å opprettholde rutinemessig vaksinasjoner av spedbarn opp mot risikoen for koronasmitte i Afrika. Forskernes framskrivninger fant at for hver covid-19-døde, ville minst 34 andre dø på grunn av sykdommer som meslinger, gulfeber eller polio.

■ **Hiv, tuberkulose og malaria:** Fordi medisinske forsyninger uteblir, eller fordi helsevesenet kommer under økt press og tilgangen til helsetjenester blir redusert, kan pasienter med disse sykdommene rammes ekstra hardt av koronapandemien, ifølge Det globale fondet. Redusert forebygging og behandling av malaria vil ha enorme konsekvenser: Afrika sør for Sahara står i dag for 93 prosent av alle malariatilfeller i

verden og 94 prosent av alle dødsfall, i hovedsak blant barn under fem år, ifølge WHO.

Dette er bare noen eksempler, men rapportene etterlater liten tvil om at det er de mest sårbare landene som vil rammes hardest av pandemiens bieffekter, der koronarestriksjoner og økonomisk nedgang vil legge et ytterligere press på allerede svake helsesystemer. **Resultat: pasienter hindres tilgang til både behandling og medisiner.**

Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria fremhever for eksempel at det var flere som døde av disse sykdommene under ebolaelpidemien i Vest-Afrika i 2014, enn av ebola. Slik kan det også bli med koronapandemien, tror mange eksperter.

Manglende tiltak kan eksempelvis føre til at 225 millioner flere blir malariasyke, ifølge et notat fra anerkjente *Center for Global Development*: «Med mindre koronakrisens effekt på viktige helsetjenester minimeres, risikerer mange land like mye sykdom og død på grunn av bi-effekter av koronakrisen, som av selve pandemien»

– To parallelle helsekriser

Oumaima Mahamat Djarma har de siste månedene stått i frontlinja mot koronapandemien i et land med enorme utfordringer, spesielt innenfor helsesektoren. Hun er spesialist på smittsomme sykdommer og er overlege ved Farcha-sykehuset i Tsjads hovedstad N'Djamena. →

Kenya:

Pasienter holder seg unna sykehusene

I Kenya har fokuset på Covid-19 svekket innsatsen mot andre sykdommer.

TILTAK MOT KORONA, som nasjonalt portforbud og reisebegrensninger i deler av landet, har gjort at folk har blitt hindret i å oppsøke faglært og spesialisert helsehjelp. Personreiser ut og inn av byområdet Nairobi og enkelte fylker, blant dem Mombasa, var forbudt til og med 6. juni. Pasienter med avtaler om behandling på sykehus i Nairobi har imidlertid vært unntatt.

Samtidig er sykehusbesøk i dagens situasjon forbundet med stigma og frykt. Margaret Kamene, en vordende mor i bydelen Kayole i Nairobi, forteller at hun sluttet å gå til svangerskapskontroll. Årsaken var at hun ofte måtte vente i timevis utenfor porten til lokalsykehuset der det var innført avstands- og antallsbegrensninger.

Joyce Atieno fra Kibera-slummen er en annen mor som opplever at pandemien skaper komplikasjo-

ner. Sønnen, som fylte ett og et halvt år i april, har ennå ikke fått den obligatoriske MMR-vaksinen mot meslinger, kusma og røde hunder.

– Jeg tok ham med for vaksinasjon i november, men den gang var det ikke nok vaksiner. Så kom korona. Nå må vi bare vente. Dessuten er jeg redd for å oppsøke klinikken nå, sier hun oppgitt.

Sikkerhetsstyrkenes praktisering av korona-restriksjonene er en annen faktor som får folk til å holde seg unna sentrale helseinstitusjoner. I frykt for å bli arrestert eller banket opp av politiet har folk flest latt være å reise langt hjemmefra. Isteden har de tatt til takke med lokale apotekutsalg og klinikker med begrenset fagkunnskap.

– Innimellom har vi måttet tøy regelverket for å utskrive medisiner uten resept fra lege, forteller en apoteker i Nakuru.

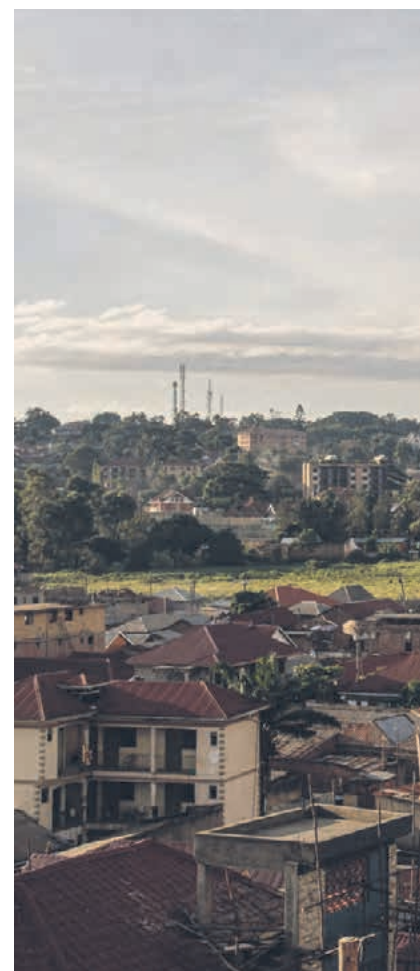

10 Tema: I skyggen av korona

Sykepleiere ved St. Paul-sykehuset mottar en akutt syk pasient. Sykehuset i Etiopias hovedstad Addis Abeba har begrenset sine tjenester under koronakrisa, og mange frykter at pasienter som ikke har presserende behov for helsehjelp på sikt skal bli alvorlig syke.

Foto: Ermyas Assefa

I Makoko-slummen i Lagos bor folk tett i tett, og sosial distansering er krevende. Afrikas mest folkerike land har per 6. juni vel 12 000 registrerte smittede.

Foto: Sunday Alamba / AP / NTB scanpix

I vann-kø med jerry-kanner i Kibera-slummen: President Uhuru Kenyatta har kunngjort at folk med lav inntekt skal få utdelt vann som et tiltak for å hindre smitte av koronaviruset.

Godwin Odiambo / AFP / NTB scanpix

← Overlegen er hyret inn av Tsjads helsemyndigheter for å bidra i den nasjonale ekspertgruppen mot viruset. Da Bistandsaktuelt første gang snakket med henne i mars var åtte personer bekreftet koronasmitte og ingen var døde. I starten av juni har antall smittede passert 1500, fem personer er registrert døde. Selv om smitte- og dødstallene fortsatt er relativt lave, har pandemien likevel satt sine dype spor i det fattige landets helseberedskap.

– Koronaviruset har hatt en ekstrem innvirkning på helsesystemet i Tsjad, sier Djarma når Bistandsaktuelt snakker med henne på WhatsApp.

Overlegen forteller at koronaviruset først og fremst har avslørt alle manglene i helsevesenet – samt at befolkningen mangler tillit til myndighetene, noe som igjen gjorde at folk flest lot å

være å lytte til myndighetenes råd om smittevern. Samtidig gjorde de få pasientene som var innlagt med covid-19 at andre pasienter ikke torde oppsøke sykehuset i Tsjads hovedstad.

– Siden det første koronatilfellet ble bekreftet er alle ressurser satt inn på å begrense utbruddet. Det gjør at vi har mindre oversikt over andre sykdommer. Samtidig har innsatsen og internasjonal bistand gjort at det nå finnes mer og bedre smittevernustyr, medisiner og medisinsk utstyr på alle våre sykehus – også utenfor hovedstaden, sier overlegen.

Hun forteller at koronapandemien har gjort at vaksinasjonskampanjer for sykdommer som meslinger, kolera og difteri i Tsjad er blitt utsatt. Djarma tror dette kan få svært negative konsekvenser, på sikt.

Oumaima Mahamat Djarma, overlege ved Farcha-sykehuset i Tsjads hovedstad N'Djamena.

Foto: Espen Røst

– Jeg frykter det vil bli flere som dør av disse sykdommene enn av Covid-19. De siste to årene har Tsjad vært rammet av et stort meslingeutbrudd. Sammen med utbruddene i Den sentralafrikanske republikk og i DR Kongo, gjør det at Sentral-Afrika nå har en pågående meslingepidemi som potensielt kan bli mye dødeligere enn koronaviruset.

– Dessverre har mesling-epidemien intensivert seg. Og nesten alt medisinsk personell og utstyr er mobilisert for å takle covid-19. Vi har partnere, som Leger uten grenser, som fortsetter å rapportere om visse smittsomme sykdommer, men det er ikke nok. Det er derfor viktig at internasjonale givere fortsetter å finansiere vaksinasjonskampanjer, sier Djarma.

«Ingen helsesystem-kollaps»

Det er altfor tidlig å si noe konkret om hvordan koronakrisen har påvirket helsesystemene i de minst utviklede landene i Afrika, mener Ottar Mæstad, direktør ved Chr. Michelsens Institutt.

– Bekymrede sykepleiere som streiker fordi de mangler smittevernustyr. Pasienter som blir bedt om å holde seg hjemme, og vaksinasjonskampanjer som utsettes. Det finnes en rekke historier som kan gi oss en pekepinn – men vi kjenner lite til det reelle omfanget, sier han.

Instituttet Mæstad leder har nylig publisert en oppsummering av hvordan det store ebola-utbruddet i 2014 påvirket helsesystemene i vestafrikanske land. CMI-direktøren mener ebolapotatet kan gi viktig innsikt i hvordan

Gonzaga Yiga (49) informerer innbyggerne i en bydel i Kampala, Uganda om tiltak for å bekjempe koronaviruset.
Foto: Badru Katumba / AFP / NTB scanpix

afrikanske land er rigget også i forhold til korona.

– Forskningen forteller først og fremst at helsesystemene er mer robuste enn det inntrykket man ofte får gjennom media. Under ebolaepidemien kom det meldinger om helsearbeidere som rømte fra jobben fordi de var redde – om et helsesystem som kollapset. Dette skjedde nok enkelte steder, men når vi sammenstiller tilgjengelig forskning, er det et annet bilde som tegner seg: I de tre månedene utbruddet var på sitt verste, var det i gjennomsnitt en 18 prosents nedgang i tjenestetilbudet. Det er mye, men det er ingen kollaps, sier Mæstad.

Han forteller at fødsel på klinikk var blant tjenestene som ble hardest rammet, mens de som trengte polikliniske malaria-tjenester ikke så en sær-

lig nedgang.

– Forebyggende tjenester, som vaksinekampanjer – som ofte tilbys til mange mennesker på en gang, ble også rammet. Det tror jeg vi må forvente under koronapandemien også. Det fortelles også at enkelte pasientgrupper, som tuberkulosepasienter, er bedt om å holde seg hjemme.

– En X-faktor

Men under ebolaepidemien var det ofte pasienter som selv valgte å holde seg hjemme.

– Årsaken var frykt. Eksempelvis rapporterte en hiv-aids-klinikk at så mye som 50 prosent av pasientene uteble under ebolautbruddet, selv om tjenestetilbudet var uendret. Dette viser at tillit til helsetjenesten er en stor X-faktor. Forskning tyder på →

Ottar Mæstad, direktør ved Chr. Michelsens institutt

Tanzania: Stigma og ressurskrise

64-ÅRIGE Asteria Godas historie har berørt mange tanzaniere. Til en lokal tv-stasjon forteller hun at datteren Joyce ble nektet god behandling ved et sykehus i Dar es Salaam etter mistanke om at hun var smittet av korona-viruset.

– Datteren min hadde vært igjen- nom en lang og vanskelig fødsel. Vi fikk henne til sykehus hvor barnet ble tatt med keisersnitt. Det var et friskt lite barn, en gutt.

Kort tid etter fødselen ble Joyce og barnet rullet over på barselavdelingen der de skulle hvile ut. Men da sykepleierne kom på jobb, begynte de å anklage Joyce for å puste rart. En av dem var sint, forteller Goda, som var tilstede.

– Sånn som du puster må du være smittet av korona, sa sykepleieren.

Umiddelbart etter ble de sendt av gårde til et isolat hvor hun og barnet ble mer eller mindre neglisjert av sykepleierne, ifølge Goda. Begge døde etter få dager.

– Jeg er overbevist om at datteren min døde fordi hun ikke fikk den behandlingen hun trengte, fastslo hun i tv-intervjuet.

Slike historier, om helsepersonell ved offentlige sykehus som trakasserer pasienter, er langt fra enestående i Tanzania. Denne historien har likevel fått ekstra oppmerksomhet fordi den også handler om stigmaet knyttet til koronasmitte.

Sykehuset etterforsker nå hendelsen og har lovet å iverksette disiplinære tiltak mot de involverte.

Mens pasientenes tiltro til helsepersonell i Tanzania ofte er lav, er det også klart at helsearbeiderne har sine utfordringer. De sliter med lave budsjetter, stort arbeidspress og tøffe forhold.

Koronapandemien har bidratt til et ekstraordinært stort press på allerede begrensede ressurser. Lokale leger og medisinske eksperter forteller Bistandsaktuelt at de er ute av stand til å håndtere utfordringene, som bare har vokst med koronapandemien.

– Helsesystemet vårt er nå helt overbelastet og opererer på 48 prosent av vanlig kapasitet, sier leder av Tanzanias legeförening Elisha Osati.

Han hevder at de fleste offentlige sykehus nå har store begrensninger i sine tilbud av helsetjenester.

Tanzanias helseminister Umy Mwalimu forsikrer likevel overfor Bistandsaktuelt at staten har kontroll og vil fortsette å tilby grunnleggende tjenester, herunder mor-barn-helse og tiltak mot tuberkulose, malaria og hiv-aids.

– Utbruddet av koronaviruset er en sykdom som en hvilken som helst annen. Det er ingen unnskyldning for ikke å tilby andre livsnødvendige helsetjenester, sier hun.

Etiopia: Korona svekker tilbudet

– NÅ SITTE VI og venter på en lege, og har sittet her i flere timer. Slik pleier det slett ikke å være. Vanligvis ville moren min ha fått behandling med en gang, sier Abeje Tilahum.

Han har kommet til St. Pauls-sykehuset med moren sin. Hun har en nyresykdom, og må ha nye medisiner.

Pandemien bidrar til at presset på et allerede hardt presset helsevesen har økt ytterligere. Mange ansatte er omprioritert for å gjøre forberedelser og til å ta imot koronasyke. Andre er redde for å utføre visse typer pasientbehandling, mens det går med ekstra tid til smittevern.

Som følge av alt dette har også tjenestene ved St. Paul-sykehuset, landets nest største, blitt færre. Det samme har pasientene. Smittefrykt er en av forklaringene.

– I gjennomsnitt pleide jeg å ha 50 pasienter per dag. Men nå for tida tar jeg bare imot maksimalt ti, sier legen Webet Huneta som er spesialist i ikke-smittsomme sykdommer ved St. Paul-sykehuset.

Han gir nå diabetes-pasientene beskjed om å komme sjeldnere.

Operasjoner og andre medisinske oppfølginger blir også utsatt.

– Vi har sluttet å tilby tjenester som hjerteklaffoperasjoner og fjerning av nyrestein, med mindre det er helt kritisk, sier Webet.

Tigist Mesele, som er sykepleier på sykehuset, forteller at frykt for smitte er en viktig grunn til at tjenestetilbudet er redusert.

– Det er annerledes her nå. Særlig hvis pasientene har pusteproblemer tolker vi det som covid. Tilsvarende vil laboratorieteknikere la være å utføre tjenester som ultralyd og røntgen med mindre pasienten kan framvise sine testresultater for covid. Som følge av alt dette vil mange som kunne vært reddet, i stedet dø, sier Tigist.

Hun viser også til at det er mangel på sykehussenger og utstyr som respiratorer, desinfiserende midler, rør, hansker og ansiktsmasker på vanlige avdelinger.

– Slikt utstyr er nå reservert for koronapasienter.

12 Tema: I skyggen av korona

← at de som i utgangspunktet hadde lav tillit, var de som i størst grad reduserte bruken av helsetjenester, sier Mæstad.

De minst utviklede landene bruker bare en brøkdel av rike lands ressurser på helsesystemer, ifølge UNDP-rapporten *Covid-19 and Human Development*. Disse landene bruker i snitt 4,5 prosent av brutto nasjonalprodukt mot et gjennomsnitt på over 12 prosent i de fleste europeiske land. Mæstad sier mange afrikanske land ikke vil ha mulighet til å takle mange covid-19-syke på samme tid.

– De mangler utstyr, sykehuskapasitet og personell. Akkurat nå ser det ikke så verst ut for Afrika, men det er usikkert hva som skjer når restriksjonene nå slippes opp. Det som er sikkert, er at dersom afrikanske land hadde hatt samme smitteutfordringer som Italia, ville det vært en ekstremt liten andel av de syke som kunne fått et fullgodt behandlingstilbud.

Mæstad mener mer helse-ressurser vil være et viktig bidrag til å utjevne internasjonal ulikhet.

– Få har mer krevende levekår enn de som er både fattige og syke. Men ulikhetene er store på andre områder også, og ulikhetene i inntekt er for eksempel større enn ulikhetene i helse. Hvor ressursene skal settes inn for best å utjevne forskjeller mellom fattige og rike land er derfor ikke opplagt. Utdanning og jobbskaping er også helt avgjørende, sier Mæstad.

Han sier forebygging av epidemier har vært og vil fortsette å være en viktig problemstilling i fattige land, men fremholder at koronapandemien så langt ikke har gitt ny informasjon som tilsier store omprioriteringer av ressurser.

– Hovedprioriteringen bør fortsatt være å bekjempe sykdommer som helt unødvendig tar livet av hundretusener hvert eneste år, sier Mæstad.

– Aldri opplevd lignende

Da lille Gnassongou døde på klinikken i Baboua, var det kun påvist ett covid-19-tilfelle i Den sentralafrikanske republikk. Bare uker tidligere hadde myndighetene erklært meslingutbruddet for en epidemi. Utbruddet i nabolandet Tsjad hadde da pågått i to år, og i DR Kongo – som også kjemper mot to ulike ebola-utbrudd – hadde myndighetene noen måneder tidligere også bekreftet et meslingutbrudd som var ute av kontroll.

Epidemien i Sentral-Afrika pågår til tross for at en effektiv vaksine mot meslinger har eksistert siden 1960-tallet. Fordi mange land sliter med lav vaksinasjonsdekning har Leger uten grenser estimert at 180 000 mennesker i verden kan dø av virussykdommen i år.

Estimatet ble gjort før verden ble rammet av korona, men måtte den medisinske hjelpeorganisasjonen innstille egne vaksinekampanjer da koronaviruset også rammet Den sentralafrikanske republikk? Vi ringer Frauke Ossig, Médecins Sans Frontières (MSF) Head of Mission i det konflikterjede landet.

– Selvfølgelig påvirker pandemien vårt arbeid her, slik den gjør alle andre steder. Det er krevende å flytte både personell og materiell. I MSF har vi aldri opplevd noe lignende.

Ossig sier det ikke finnes et enkelt svar på hvordan pandemien påvirker menneskene Leger uten grenser (MSF) er i Den sentralafrikanske republikk for å hjelpe.

En mann blir testet for Covid-19 i Johannesburg, 5. juni 2020. Dagen i forveien rapporterte sørafrikanske helsemyndigheter om 3267 nye smitte tilfeller i løpet av 24 timer – den høyeste økningen siden pandemien rammet landet i mars. Foto: Marco Longari / AFP / NTB scanpix

– Folk her bor tett i tett, og de fleste lever fra hånd til munn. Det viktigste smitteverntiltaket mot korona er å vaske hendene, men svært få har rennende vann. Her dør folk av meslinger, malaria og matmangel – så foreløpig er ikke koronaviruset blant folks største bekymringer.

«The silent killer»

Den tyske legen forteller at de forventer å være ferdig med sin del av vaksineringsen mot sykdommen hun omtaler som «the silent killer» i juni. Da er minst 340 000 barn vaksinert, men Ossig påpeker at det fortsatt er tusenvis som ikke har fått verken meslingevaksinen eller andre viktige vaksiner.

Ossig sier at meslinger er en sykdom som lett kan gå under radaren

Frauke Ossig, Leger uten grensers landansvarlig i Den sentralafrikanske republikk.

når oppmerksomheten om korona er så stor. Når Bistandsaktuelt snakker med henne via WhatsApp i slutten av mai melder WHO at det er 604 bekreftede koronasmittede i Den sentralafrikanske republikk. En person er død.

– For to uker siden var det kun registrert smitte i Bangui, men nå er det smittede også i andre deler av landet. Problemet er at det ikke er nok testutstyr tilgjengelig, så mørketallene er sannsynligvis store. Nå begynner malariasesongen, og folk her er vant til å ha feber, så det er heller ikke sikkert de oppsøker helsehjelp selv om de føler seg dårlig.

Leger uten grenser frykter koronapandemien vil påvirke det generelle helsetilbudet, innsatsen for å stoppe meslingutbruddet – og andre livred-

dende tiltak som å forbedre folks vannforsyning.

– Covid-19 er en reell trussel, men vi må ikke glemme alle de sykdommene som lett kan forebygges hvis det internasjonale samfunnet bruker penger på det. Når vi reiser rundt på landsbygda ser vi som fortsatt mange barn med alvorlig malaria, eller som er underernært. Disse sykdommene fortsetter å ramme selv om koronaviruset truer, sier Ossig.

«Meslinger, eller malaria»

Bistandsaktuelt sitter med lille Gnassongous far under et mangotre i utkanten av Baboua. Den lille gården har flere små murbygninger og bak hovedhuset ligger skogen – kilometer på kilometer med regnskog som strekker seg mot grensa til Kamerun.

« Vi må ikke glemme alle sykdommene som lett kan forebygges hvis verden bruker penger på det. Når vi reiser rundt på landsbygda ser vi fortsatt mange barn med alvorlig malaria, eller som er underernært. »

Frauke Ossig, lege og landansvarlig for MSF i Den sentralafrikanske republikk

Ni måneder gamle Gnassongou Bernard døde i midten av mars i år. Den mistenkte dødsårsaken var luftveiskomplikasjoner fra malaria, men den lille gutten hadde nylig hatt meslinger, som hadde svekket kroppen hans. Leger uten grenser frykter at enda flere skal dø av sykdommer det finnes behandling for når helsemyndigheter nå innretter store deler av innsatsen mot å bekjempe koronaviruset.

Foto: James Oatway

Gourou Pascal er bonde, en kraftig bygd mann midt i førtiårene. Flere andre menn og noen yngre gutter sitter med oss. Stillheten er til å ta og føle på. Fra et av husene bortenfor høres gråt, men Pascal er stoisk – og det er vanskelig å se at han mistet sin ni måneder gamle sønn bare timer tidligere.

Så forteller han, at lille Gnassongou ble syk for et par uker siden:

Foreldrene tok babyen til klinikken hvor han fikk diagnosen meslinger, og behandling av Leger uten grensers team. Etter noen dager virket den lille gutten bedre, men så ble han syk igjen, forteller faren:

– Jeg tror det var malaria denne gangen.

Han sier lille Gnassongou allerede var svekket etter meslings sykdommen. Da han og kona skjønte alvoret, var det for sent.

– Han tålte ikke den høye feberen, forteller Gourou Pascal stille.

Vi får være med når familien skal gravlegge lille Gnassongou. Faren legger gutten ned i et lite hull i utkanten av husmannsplassen. Den lokale presten er der, familien synger en salme og fyller hullet med jord. Så rusler Pascal vekk, vil være for seg selv.

Han holder hendene bak hodet, titter mot himmelen – og gråter. Sønnen, som bare ble ni måneder, er bare en av alt for mange som dør av sykdommer det egentlig finnes medisiner mot. ■

Sør-Afrika:

Null skolemat og kutt i hiv-tilbud

– JEG MÅ TA fire drosjer for å komme til klinikken der jeg får medisinen min, men nå er problemet at jeg ikke har penger til transport, sier hiv-positive Portia Serote til nettstedet Health-e News.

Covid-19 har satt en stopper for hiv-behandlingen hennes. Hun kan heller ikke jobbe under den nedstengningen som myndighetene har innført. Og uten arbeid er det ingen penger. Og dermed ikke penger til å få hiv-medisinen hun er så avhengig av.

Sør-Afrika vet bedre enn de fleste hva en dødelig epidemi innebærer. Tuberkulose dreper sju mennesker hver time. Og én av fem sørafrikanere i alderen 15 til 49 år er hiv-positiv. De to epidemiene er veldig nært beslektede. Rundt 60 prosent av tuberkulose-pasienter i Sør-Afrika er også hiv-positive.

50 prosent møter ikke opp

Transportbegrensninger og frykt for å bli smittet med det nye viruset har ført til at rundt 50 prosent av hiv- og tuberkulosepasienter ikke dukker opp for regelmessige legebesøk og ikke henter medisiner.

Mangel på behandlinger kan føre til resistens mot medisiner, og det kan sette framskritt innen behandlingen av slike sykdommer flere år tilbake. Det blir ikke bedre av at nettopp ressursene som skulle vært brukt på innsats mot hiv og tuberkulose nå blir omdirigert til innsatsen mot covid-19.

– Men ikke bare hiv- og tuberkulosepasienter er i faresonen. Det samme gjelder pasienter med diabetes og andre som trenger behandling for kroniske sykdommer, sier professor Ian Sanne ved Wits University til News 24.

Han advarer også om en betydelig nedgang i aktive vaksinasjonsprogrammer for barn. Det kan potensielt føre til et betydelig utbrudd av meslinger og andre barnesykdommer i fremtiden.

Barna rammes hardt

Mange av Sør-Afrikas barn er allerede hardt rammet av koronapandemien. Ikke ved at de er smittet, men at de er sultne. Barna pleier å spise et godt, ernæringsrikt måltid på skolen hver dag, men siden skolene har vært stengt har det heller ikke vært skolemåltider å få.

Regjeringen i landet var raskt ute med å innføre svært omfattende og inngripende tiltak for å slå ned koronapandemien. Lenge så strategien ut til å svært effektiv, men i mai begynte viruset å spre seg sakte men sikkert i de fattigste og mest befolkede områdene.

14 Tema: I skyggen av korona

Så store er helseforskjellene mellom Afrika og Norge

Hvor stor er motstandskraften i afrikanske land til å takle økonomisk krise, koronarestriksjoner og en ny pandemi? Visste du for eksempel at et norsk spebarn har utsikter til å leve 22 år lenger enn et spebarn i Afrika? Eller at det finnes 18 ganger så mange sykepleiere og jordmødre i Norge sammenlignet med et afrikansk land?

90 %

80 %

3,9%

Forekomst av hiv-positive i aldersgruppen 15–49 år – i Afrika sør for Sahara. I Norge er 0,1% i den samme befolkningsgruppen hiv-positiv.

70 %

60 %

50 %

40 %

30 %

Vaksinasjonsrate for meslinger for barn i alderen 12–23 måneder – i Afrika sør for Sahara og i Norge

Grafen viser utviklingen fra 1983 til 2018. Vi understreker at tallene og trendene for afrikanske land (sør for Sahara) i denne oversikten representerer gjennomsnittsverdier. Det er svært store forskjeller landene imellom. Sårbare land som Den sentralafrikanske republikk, Sierra Leone og Mali er i en mye svakere stilling til å takle nye kriser enn rikere land som Sør-Afrika, Zambia og Namibia.

Afrika sør for Sahara: 231 tuberkulose-tilfeller per 100 000 mennesker. I Norge er det kun 4,1.

61 år

Det er den forventede gjennomsnittlige levealderen ved fødsel i Afrika sør for Sahara. I Norge er forventet levealder 83 år.

I Norge er det 18 sykepleiere og jordmødre per 1000 mennesker. I Afrika sør for Sahara er det 1.

Norge:
96 %

77,5

Barnedødelighet, under 5 år (per 1000 levendefødte) i Afrika sør for Sahara. I Norge er tallet 2,5.

Afrika sør for Sahara:
74 %

1900 kroner

Det er gjennomsnittlige offentlige utgifter til helse (per capita, kjøpekraftskorrigert) i Afrika sør for Sahara, i 2017. I Norge er summen 62 000 kroner.

16 Tema: I skyggen av korona

Norad:

– Innsatsen på helsesystemer og universell helsedekning må styrkes

Nei, det er ikke slik at alle land i Afrika er svake og sårbare, påpeker ekspert på global helse. – Flere land kan nå selv analysere situasjonen, fatte gode beslutninger og iverksette løsninger for å takle koronakrisen, sier avdelingsdirektør i Norad Paul Fife.

Han frykter likevel at sykdommer som meslinger skal blomstre opp i skyggen av covid-19.

– Som under ebola-krisen er det fare for at den høyeste merdødeligheten i Afrika ikke vil være knyttet til covid-19 – men til meslinger, malaria, tuberkulose og mødre- og barnedødelighet, som følger av redusert tjenestelevering. Derfor er det så viktig å holde grunnleggende tjenester i gang, sier Paul Fife.

Paul Fife, direktør i Norads Avdeling for helse, utdanning og menneskerettigheter.

– Koronaviruset har satt en stopper for en rekke vaksineprogrammer. Hvordan motvirke dette?

– Det handler om penger, men også om å holde samfunnshjulene i gang. Å finne rett balanse mellom inngripende smitteverntiltak og det å holde tjenestene åpne kan bare gjøres lokalt, ikke fra Washington eller Oslo. Fra bistandens side kan vi i akuttfasen bidra med å gi større grad av fleksibilitet slik at pengene brukes der de gjør størst nytte, sier Fife.

Mangler helsepersonell

Han forteller at Norad har løpende dialog om dette med sine partnere.

– De store helsefondene har nå åpnet for omdisponering av midler. På lengre sikt må innsatsen på helsesystemer og universell helsedekning styrkes, men en utfordring er helsepersonellmangelen der Afrika allerede mangler 18 millioner helsearbeidere.

Fife sier mesling-utbrudd er blant de tydeligste indikasjonene på et svekket helsesystem.

– Viruset er ekstremt smittosomt og høy vaksinasjonsdekning må til for å beskytte gjennom flokkimmunitet. I slike situasjoner er det nødvendig med en humanitær innsats for å redde liv, side om side med en mer langsiktig styrking av helsesystemer.

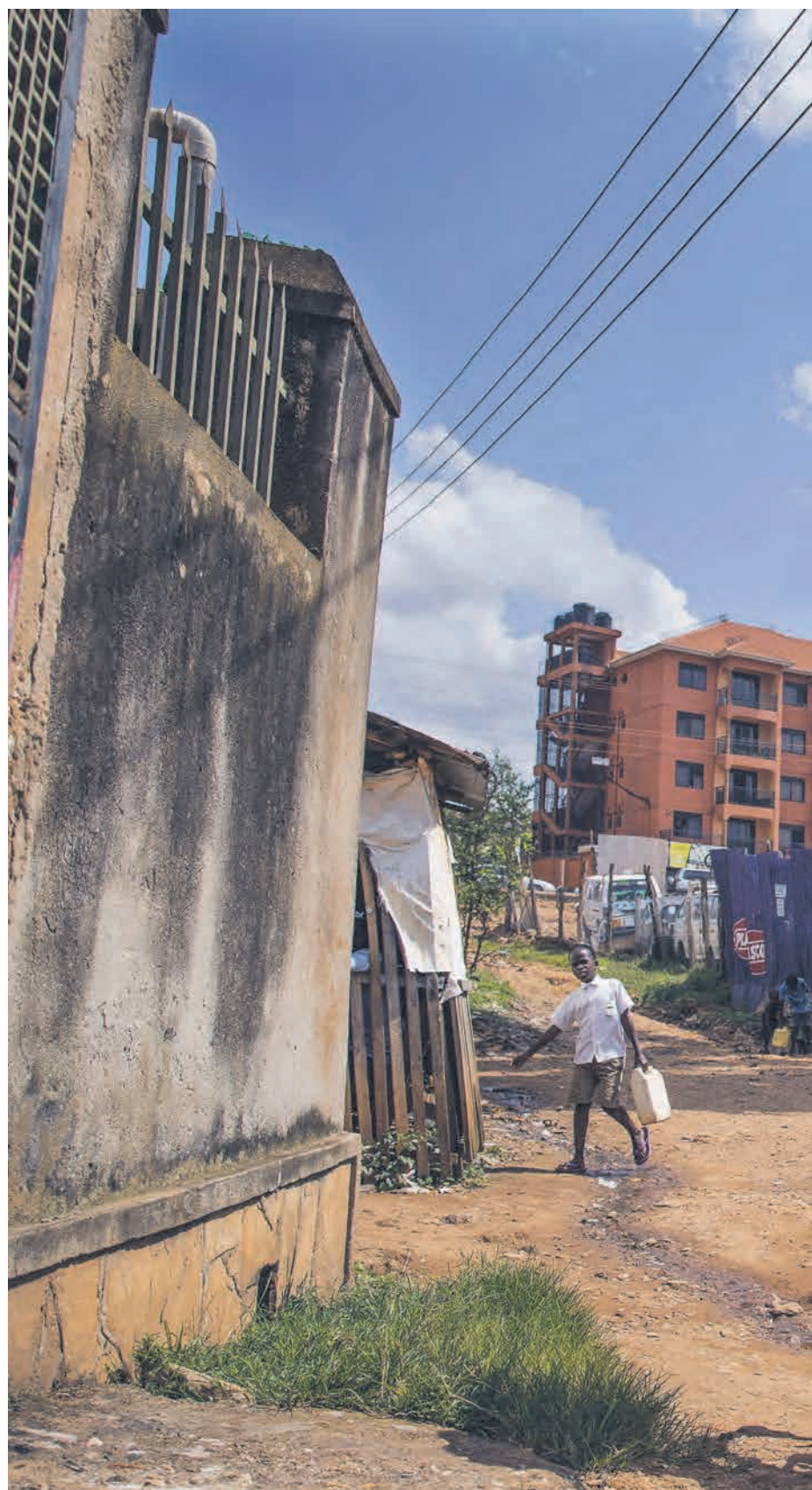
Han mener koronakrisen har synliggjort hvor svake helsesystemene er i mange utviklingsland.

– Mange afrikanske land har respondert ganske imponerende så langt, men covid-19 har også tydeliggjort svakheter. Det er et paradoks at det er de minst utviklede landene som bruker minst av sine budsjetter på helsesystemer. Det blir derfor viktig for givere å støtte nasjonale myndigheter, slik at de kan sørge for mer og bedre tilgang til helsetjenester, særlig for de fattigste og mest utsatte gruppene.

En varslet pandemi

Fife mener de relativt sett lave smittetallene fort kan endre seg – og sier landene nå er i en situasjon der de må respondere på covid-19 – og planlegge for det som kan komme.

– Vitenskapelig ydmykhet er viktig her. Vi må håpe på det beste, men planlegge for at situasjonen kan bli ille. Og trolig vil man se et sammensatt bilde, der noen land vil kunne ha relativt få tilfeller mens andre er hardere rammet. Det er derfor viktig at landene «kjenner sin epidemi» for å oppdage smitte tidlig og treffe egnede tiltak. Investeringer i helseberedskap og smittevern må økes. Denne pandemien var varslet og det vil komme nye.

En sykkel

Da omfattende koronarestriksjoner i Uganda hindret hiv-pasienter fra å ta seg til sykehuset, tok Saidi Katende affære. Han satte seg på sykkelen for å levere medisiner fra dør til dør. De siste to månedene har han syklet flere titalls mil for å hjelpe de mest sårbare.

– Vask hendene og ta på ansiktsmaske, sier vekten ved inngangen til sykehuset.

Saidi tar opp en flaske håndsprit fra lomma og triller sykkelen forbi vekten. Ansiktsmasken sitter klistret over ansiktet og noen svettedråper lurer seg inn i øyekroken.

– Det verste med å sykle er at jeg må ha flere klesskift i bagen, det går

med noen t-skjorter i løpet av en dag, sier Katende.

Han har nettopp levert en pakke medisiner til «en kunde» og nå skal han innom kontoret sitt for å hente flere leveranser.

Forbud mot offentlig transport

Saidi Katende (41) er feltarbeider og områdekoordinator for en lokal organisasjon som jobber med støttetiltak for særlig utsatte og sårbare grupper.

Det er i området Kawempe i Kampala at Saidi Katende har de fleste av sine klienter.

Foto: Sofi Lundin

Økonomisk resesjon og matkrise

KORONAPANDEMIEN gjør at Afrika sør for Sahara kan havne i resesjon for første gang på 25 år, viser en prognose fra Verdensbanken. Det vil påvirke folks liv og helse.

Verdensbanken nedjusterer prognosen fra en økonomisk vekst på 2,4 prosent i år i de nesten 50 landene sør for Sahara, til et fall på minst 2,1 prosent. Kanskje blir nedgangen på opptil 5 prosent, blant annet avhengig av varigheten av koronarestriksjonene i ulike land.

Spesielt land som er svært avhengig av oljeproduksjon og gruvedrift, samt de største økonomiene Sør-Afrika, Nigeria og Angola, kan bli hardt rammet i form av reduserte eksportinntekter midt oppe i koronakrisen. Nedgangen antas å påvirke folks jobbmuligheter, ernærings situasjonen og muligheten til å betale for medisiner og helsehjelp.

Millioner av mennesker i disse og andre land er også avhengige av at familiemedlemmer som har utvandret, sender penger hjem til familien. Nå er titalls millioner permittert verden over, og pengeoverføringene har stanset opp.

Rammer konfliktland

Verdens matvareprogram har tidligere advart om at verden i 2020 ville oppleve «den verste humanitære krisen siden andre verdenskrig» som følge av krig og konflikter, gresshoppeinvasjon i Afrika, hyppigere naturkatastrofer og økonomisk krise».

Koronapandemien har ikke bare fått store humanitære følger i mange land, men rammer også verdensøkonomien hardt og økonomiene i sårbare land med dårlig matsikkerhet enda hardere.

– Millioner av mennesker som lever i konflikterjede land, blant dem mange kvinner og barn, risikerer nå å bli presset ut i sult, og faren for en katastrofe er høyst reell, sier sjefen for Verdens matvareprogram (WFP) David Beasley.

Tvinges til å selge husdyr

Sudan, Kongo og Nigeria er blant landene som opplevde alvorlige matkriser i 2019, og i år er utsiktene enda dystre.

– Koronapandemien er en potensiell katastrofe for millioner av mennesker som fra før lever fra hånd til munn, konstaterer WFPs sjeføkonom Arif Husain, ifølge NTB.

Mange tvinges nå til å selge husdyr, kjøretøy og redskap for å brødfø seg selv og familien, men dermed mister de også det framtidige inntektsgrunnlaget.

– Om de ikke kan arbeide, har de heller ikke noe å spise, og da har heller ikke familiene deres noe å spise, sier Husain.

Se også artikkel side 24.

de samaritan

Bistandsorganisasjonen, som er tilknyttet Mulago-sykehuset i Kampala, hjelper sexarbeidere, narkomane, transseksuelle og andre sårbare grupper som lever med hiv/aids. Organisasjonen kalles MARPI (Most At Risk Populations Initiative).

Før koronaen og lockdown i Uganda kom de hiv-positive til sykehuset for å hente sine medisiner. Men da forbudet mot offentlig transport ble innført i slutten av mars, begynte utfordringene å hope seg opp for mange.

– Klientene begynte å ringe meg på alle tider av døgnet og var bekymret for hvordan de skulle få tak i medisinene sine. De er samfunnets svakeste og mange bor langt unna sykehuset. Vi måtte finne en løsning, sier han.

Løsningen ble sykkelen til Katenes sønn. Den han har brukt i over to måneder nå for å levere medisiner.

Enkelte dager er det blitt bortimot 25 km på veiene.

Stigmatiseringen kompliserer

Stigmatiseringen rundt hiv/aids i mange lokalsamfunn gjør jobben hans komplisert og de personlige besøkene går ikke alltid som tenkt.

– Enkelte ganger må jeg møte folk på hemmelige steder, siden de frykter at folk i nabolaget skal finne ut at de er syke. Det hender også at de plutselig ikke møter opp, og da er det bare å sykle tilbake og prøve en annen gang, sier han.

Feltarbeidet er krevende og i koronaperioden har han fryktet for å dra på jobb.

– Koronakrisen har gjort folk fattigere og mange av klientene våre har ikke nok til å få mat på bordet. Det gjør vondt å fortelle dem at jeg ikke kan gi dem mat, men samtidig oppfordre dem til å ta medisinene sine, sier han.

Bar tanta til sykehus

Det er nå 15 år siden han bestemte seg for å hjelpe folk med hiv/aids. Jobben har ikke gitt store materielle goder, men engasjementet gir glede i hverdagen.

Saidi vokste opp med en bestemor som minnet han på at livets største belønning kommer fra å hjelpe andre, forteller han. Som 19-åring tok han seg av sin hiv-syke tante og opp gjennom årene har han støttet flere syke familiemedlemmer.

– Tanta mi nektet å innrømme at hun hadde hiv, og tilslutt var hun så svak at jeg måtte bære henne til sykehuset. Da hun døde bestemte jeg meg for å bruke min personlige erfaring til å hjelpe andre. Hverdagen er tøff, men jeg lever på den fine tilbakemeldingen jeg får fra folk: «Hadde det ikke vært for deg hadde jeg ikke levd». ■

Etter harde arbeidsdager hvilte hun ut ved den vakre elven Ebola

Det skjedde i hjertet av Afrika. På midten av 1970-tallet. To mystiske, livsfarlige sykdommer oppsto, med kort tids mellomrom. Den ene stammet fra et helt nytt virus og drepte lynraskt. Den andre var ukjent og drepte saktere. Den danske kirurgen kjente ikke til dette siste viruset i de fem årene hun tilbragte i Zaire, men det skulle forårsake hennes død.

Av Helle Maj (tekst) og Jørn Stjerneklar (foto), i Cape Town

Elven Ebola er 225 km lang og ligger i den nordlige delen av DR Kongo. Elven har også gitt navn til verdens mest dødelige virus, som første gang ble oppdaget her. Den danske legen Grethe Rask arbeidet på misjonssykehuset i nærheten og var ofte nede ved elven for å slappe av.

Foto: Jørn Stjerneklar

20 Aktuelt

En ung lokal kvinne kommer tilfeldigvis forbi i palmealleen der Margrethe Rask kom kjørende for snart 50 år siden. Foto: Jørn Stjerneklar

Den lange palmetre-alleen dukket plutselig opp fra ingenting midt inne i regnskogen. Det var her Margrethe Rask – kvinnen alle bare kalte Grethe – kom kjørende. Alleen førte henne først forbi en imponerende katolsk kirke. Dette var den største og høyeste bygningen i byen Abumombasi. Den dag i dag signaliserer kirken sivilisasjon og høyere makter, med sine to tårn og gule murstein.

I enden av alleen lå misjonshospitalet, et sykehusområde omringet av flammetrær i full blomst. Det var her Grethe Rask fra den danske småbyen Thisted hadde sitt daglige oppholdssted i tre år, fra 1972 til 1975. Men hun hadde faktisk oppholdt seg i Zaire (i dag Den demokratiske republikken Kongo) en gang tidligere. Det var i 1964. Men etter ett år hadde hun reist hjem til Danmark igjen for å skrive en doktoravhandling i magekirurgi og tropesykdommer.

Nå var den danske kirurgen tilba-

ke i landet, på sykehuset hun hadde bodd dengang. Det var en enkel operasjonssal, men den var ren og vel-fungerende. Dette var takket være en høytstående politiker som bodde i Abumombasi og sørget for forsyninger til henne.

Men det var aldri nok. Det forhindret likevel ikke Grethe Rask og medarbeiderne hennes i å utføre arbeidet de var der for å gjøre. De brukte bare det de hadde for hånden.

En vattbit og en lommelykt

Narkoselegen på sykehuset hadde lært seg å teipe en vattbit under pa-

« Vi måtte ofte jobbe uten hansker, og det hendte at vi gikk tom for desinfeksjonsmidler. »

Ib Bygbjerg, lege utstasjonert i Zaire på 1970-tallet.

sientenes nese. Dersom bomullen sluttet å blafre, var det fare på ferde. Operasjonssykepleieren hadde på sin side bestandig en lommelykt tilgjengelig – dersom strømmen plutselig skulle gå. Sterile gummihansker tilhørte sjeldenhetene.

– Grethe måtte ofte jobbe uten hansker under operasjonene, for eksempel dersom det var nødvendig å trekke ut morkaker som hadde satt seg fast. Jeg jobbet også uten hansker, og det hendte at vi gikk tom for desinfeksjonsmidler, forteller professor i global helse Ib Bygbjerg (75) som også var utstasjonert i Zaire på 70-tallet.

Sykehuset hadde ingen engangskanyler, så nålene ble brukt flere ganger. Men Grethe Rask reddet liv. Folkehelsen i Abumombasi var ikke imponerende, malariaen tok ubønnhørlig livet av folk og regnskogen bød på alle slags andre sykdommer.

Med vortesvin på menyen

Men regnskogen brakte også mat på

bordet. Mange av byens menn skaffet seg mat ved å jakte. Av den grunn besto middagsmåltidene til legene på sykehuset ofte av viltkjøtt. En kveld kunne det være ape, den neste vortesvin eller andre eksotiske dyr.

– Jeg har fått servert kokt flaggermus, som jeg spiste. Alt annet ville vært uhøflig overfor lokalbefolkningen, sier Ib Bygbjerg.

Grethe Rask var en driftig kvinne og høyt elsket i Abumombasi. Hun drev misjonssykehuset, og gjorde det som om det var hennes egen, lille jungelklinik. Og hun hadde alltid mye å gjøre.

Da hun i 1974 begynte å gå ned i vekt og følte seg trettet en normalt, la hun skylda på at hun jobbet for mye. Hun feilte jo ingenting! Og hvis hun trengte ro, kjørte hun jo bare ned til bredden av den vakre elva som lå rundt fem kilometer fra sykehuset.

Ble kirurg i hovedstaden

Men noe var galt. Grethe Rask begynte å få infeksjoner.

Lege Margrethe Rask, kalt «Grethe» til daglig, dro fra en dansk småby og ut i Zaires regnskog, til et misjonssykehus. Senere var hun kirurg på Danmarks første utviklingsprosjekt, et sykehus i hovedstaden Kinshasa. Foto: Privat

Grethe Rask reddet mange pasienter fra uførhet og død, og ble en svært populær lege blant lokalbefolkningen i distriktet.

Foto: Privat

I 1975 flyttet hun til hovedstaden Kinshasa, hvor hun fikk jobb som sjefkirurg ved det dansk-drevne Røde Kors-sykehuset Clinique Kinoisé.

– Hun var jo ikke misjonær, men kirurg, og det var stor mangel på kirurgspesialister etter at de fleste belgierne hadde hastet av gårde etter uavhengigheten, forklarer Ib Bygbjerg.

Det var på Clinique Kinoisé at Ib Bygbjerg ble kjent med Grethe Rask i 1975. Han ble snart god venn med den 45-årige kvinnen som bodde sammen med en annen danske, Karen Strandby Thomsen. Hun var visesykepleierforstanderinne.

De bodde i sjuende etasje i høyhuset hvor de ansatte ved Clinique Kinoisé var innkvartert.

I sjuende etasje, uten mygg

– Det var rift om de øverste etasjene fordi myggen sjelden kom helt opp dit, husker Ib Bygbjerg.

Han var ofte på besøk hos de to

kvinnene. De var også sammen i august 1976, da en mystisk sykdom brøt ut i en landsby ikke langt unna Abumombasi, hvor Grethe Rask hadde bodd. Folk kom til landsbyens sykehus med feber, før de begynte å blø ut av nesa, øynene, ja, ut av alle kroppens porer... Etter et par dager døde de.

Det gjorde sykepleierne på misjonssykehuset også. 39 stykker av dem. Og to leger.

– Vi trodde først det var et Marburg-virus, men det var det ikke, forteller Ib Bygbjerg.

Det var noe mye verre. Det var et nytt virus som fikk navn etter elva hvor Grethe Rask hadde likt å sitte når hun skulle slappe av i Abumombasi. Elva het Ebola.

Omfavnelsen

– Ebola tok livet av søsteren til sjeflaboratorieteknikeren min i Kinshasa, hvor hun hadde pleiet en av de syke nonnene som var fløyet inn fra

ebolaområdet, sier Bygbjerg.

Den kongolesiske lab-teknikeren gikk i søsterens begravelse, noe som fikk Ib Bygbjerg til å pålegge ham to ukers isolasjon. Men før det kom så langt omfavnet lab-teknikeren ham gråtende. Til legens store skrekk. På det tidspunktet var det nemlig allerede påvist at ebola smittet gjennom kroppskontakt.

– Det ble heldigvis med skrekken, husker Ib Bygbjerg.

Ebola tok livet av 53 prosent av de smittede. 153 mennesker mistet livet, før viruset forsvant på like mystisk vis som det hadde oppstått.

Et enda farligere virus

Det ingen visste på dette tidspunktet var at det allerede fantes et enda farligere virus oppe i regnskogen, et virus som snart skulle spre seg til hele verden og ta livet av millioner av mennesker.

Det visste heller ikke Grethe Rask. Men hun visste at hun trolig var →

Opphav – poliovaksine eller viltkjøtt?

HIV-viruset ble overført til mennesket via dyr. Det er vitenskapen enige om. Hvordan det har skjedd finnes det to teorier om.

Den ene teorien går ut på at folk ble smittet av viruset under et polio-vaksineforsøk i Sentral-Afrika. Det ble brukt stoffer fra sjimpansenyrer i vaksinen. Den andre teorien – som er den mest utbredte – er at smitten ble overført gjennom menneskelig berøring av ville dyr. Som når man fjerner sjimpansens skinn før man tilbereder den til middag.

Felles for de tre virusene, korona-ebola og hiv, er at de alle er såkalte zoonoser, det vil si at de opprinnelige stammer fra ville dyr. I områder hvor det er nær kontakt mellom mennesker og ville dyr, er det alltid grobunn for zoonoser.

22 Aktuelt

← alvorlig syk. Hun hadde blitt altfor tynn. Og den ellers alltid energiske kvinnen hadde lenge stått imot trangen til bare å legge seg ned og hvile. Da hun sto og tilberedte en kylling på kjøkkenet sitt i tropeheten julen 1976, ble hun igjen overmannet av tretthet og måtte gå og legge seg.

– Min første tanke var at Grethe var overarbeidet. I tillegg var det 30-40 varmegrader og 100 prosent luftfuktighet der. Min neste tanke var at hun kunne ha fått en mage-tarminfeksjon, men det fant vi ingen tegn på, og heller ingen tegn på malaria. Deretter vurderte jeg alt fra tuberkulose til leukemi, ikke minst da hun fikk hovne lymfeknuter og ble kortpustet. Og diabetes, da hun fikk sopp i munnen, forteller Ib Bygbjerg om julaften i Kinshasa og tiden som fulgte.

Klarte ikke puste

Like over nyttår følte Grethe Rask seg likevel bedre. Lymfeknutene var

i hvert fall ikke like hovne, så hun fortsatte å jobbe. Men under en ferie i Sør-Afrika i juli 1977 klarte hun plutselig ikke å puste. Skrekkslagen og med en oksygentank ved sin side, fløy hun hjem til Danmark.

På Rikshospitalet hev de beste spesialistene seg over henne for å finne ut av hva hun led av. De testet for alt de kunne komme på. Men den eneste konklusjonen de klarte å enes om, var at pasienten var døende.

Hennes venn Ib Bygbjerg fløy til Liverpool School of Tropical Medicine i et desperat forsøk på å finne en diagnose og en behandling.

– Jeg oppsøkte min læremester, den kanskje aller beste tropespesialisten og allmennlegen vi har, Dion R. Bell. Men heller ikke han klarte å stille en diagnose, sier han.

Grethe Rask ga opp og bestemte seg for å reise fra København hjem til Jylland for å dø der. Hennes gode venninne fra Zaire-tiden, sykepleieren Karen Strandby Thomsen, flyttet

Trolig var det på operasjonssalen på sykehuset i Abumombasi at Grethe Rask ble smittet med hiv, et virus som den gang var ukjent. Ofte manglet det verneutstyr og de ansatte måtte jobbe uten hansker. I dag er det annerledes.

Foto: Jørn Stjerneklar

også inn i Grethe Rasks lille hvitmalt hus utenfor Thisted for å stelle henne.

Svekket celle-immunitet

Men Ib Bygbjerg nektet å gi opp. Han ville finne svaret. Tenk om det var noe de hadde oversett? En banal tropisk greie de hadde glemt å teste for? Han fikk overtalt Grethe Rask til å dra tilbake til Rikshospitalet.

– Hun ble innlagt hos en annen av mine læremestere, professor Faber, på epidemiavdelingen, hvor jeg selv jobbet. Faber sørget for å få laget en immuntest som viste at celleimmuniteten hennes var sterkt nedsatt. Det resterende blodet ble lagret i vevstypelaboratoriet, forteller han.

12. desember 1977 orket ikke kroppen til Grethe Rask mer. Den offisielle dødsårsaken var bakteriell lungebetennelse og blodforgiftning med stafylokokker.

Kvinnen som hadde viet hele sitt

liv til å hjelpe andre, døde i en sykehusseng, bare 47 år gammel.

– Alarmen min burde ha ringt

To og et halvt år senere, i september 1980, ble en 36 år gammel landbruksingeniør innlagt på Rikshospitalet. Det viste seg at han led av en spesiell form for lungebetennelse. Legen Jan Gerstoft kom fra Statens Serum-institut for å forsøke å finne en forklaring på den unge mannens diagnose. Han spurte pasienten ut om hans liv. Pasienten fortalte at han jobbet i meieribransjen og blant annet hadde vært i New York på en fagkonferanse. Han fortalte også at han var homoseksuell.

Mange homoseksuelle i Danmark hadde stått åpent fram allerede på 1960- og 70-tallet, så akkurat det medførte verken løftede øyenbryn eller medisinsk bekymring.

Senere skulle Jan Gerstoft erkjenne at nettopp pasientens homoseksuelle legning burde ha fått

– Grethe Rask gjorde en bemerkelsesverdig innsats. Hun arbeidet døgnet rundt og reddet mange liv, erindrer hennes kollega fra Zaire-tida Ib Bygbjerg. Han er i dag professor i global helse ved København Universitet.

Foto: Benjamin Nørskov

På sykehuset i Abumombasi er det 10–12 senger per rom. Pasientenes pårørende må selv sørge for mat. Kvinnen på bildet er syk, og ektemannen må ta ansvar for barnet deres.

Foto: Jørn Stjerneklar

En kvinne krysser Ebola-elven, trolig på vei til en markeds plass i byen der hun kan selge sine produkter.

Foto: Jørn Stjerneklar

alarmklokkene hans til å ringe. For bare et par uker tidligere hadde han sett en annen homoseksuell mann bli syk, på tilsynelatende uforklarlig vis, men med et meget aggressivt herpesutbrudd.

I årene som fulgte kom det homoseksuelle med de mest mystiske og uforklarlige symptomer inn på sykehus. I New York, London, Paris og København, over hele verden.

Også Ib Bygbjerg studerte de homoseksuelle pasientene og fikk en følelse av déjà vù. Det minnet ham sånn om Afrika. Han kunne ikke slutte å tenke at det som tok livet av så mange homoseksuelle menn, var det samme som hadde tatt livet av Grethe Rask.

Grethe Rasks sykdomshistorie

Bygbjerg ba om lov til å offentliggjøre Grethe Rasks sykdomshistorie. Kanskje kunne hennes død være en brikke i det store puslespillet? Kanskje var det i hennes kropp at et nytt,

dødbringende virus hadde debutert i Europa?

– Du ser tropiske sykdommer overalt, lo de andre legene av ham.

– Men professor Faber forsto at det kunne være snakk om en tropeinfeksjon, sier Ib Bygbjerg.

Først i 1983 – seks år etter Grethe Rasks død – fikk Bygbjerg sin avhandling «AIDS in a Danish Surgeon (Zaire 1976)» på trykk i det medisinske tidsskriftet *The Lancet*.

Året etter ble blodet hennes testet for hiv i Danmark. Testen var negativ. I 1987 ble det sendt blod til USA, hvor de testet med to ulike systemer. Begge prøvene var positive for hiv/aids.

Dermed ble det fastslått at den nye homosykdommen overhodet ikke var ny og heller ikke en sykdom forbeholdt homoseksuelle. Det ble også fastslått at sykdommen kom fra Afrika. Og at Grethe Rask var en av de første vesteuropeiske ofre for sykdommen. ■

Frykt for matkrise i kjølvannet

Koronaviruset kan gi global matkrise. Varsel-lampene har begynt å blinke. Samtidig kan verdens kornproduksjon bli rekordhøy i år.

Av Asle Rønning

Verdens matvareprogram (WFP) ropte i april varsku om at den økonomiske nedturen i kjølvannet av koronaviruset kan føre til dramatisk forverring av situasjonen for matsikkerhet i verden. WFP mener at tallet på mennesker i akutt fare for matmangel kan øke fra 135 millioner til 265 millioner innen året er omme.

Etiopia er et av landene som kan bli rammet. Tiltak for å hindre spredning av viruset har rammet store deler av arbeidslivet, og mange har mistet jobb og inntekt. I hovedstaden Addis Abeba har mer enn halvparten av familiene hatt nedgang i inntekten.

Mange lever nå på knappe sparepenger og har problemer med å skaffe nok mat, viser en undersøkelse av et representativt utvalg på 600 husholdninger utført av International Food Policy Research Institute (IFPRI).

– Situasjonen er ikke dramatisk ennå. De fleste har greid å overleve på sparepengene sine. Vi er imidlertid i begynnelsen av epidemien. Derfor er resultatene ganske alvorlige, sier seniorforsker Kalle Hirvonen i IFPRI.

Anbefaler å oppskalere

I Etiopia er antallet bekreftede tilfeller av covid-19 fortsatt lavt, men det har de siste ukene vært en markert økning i antall smittede. Det tolkes som at epidemien er i en tidlig fase og at spredningen vil fortsette å øke i omfang i tida som kommer.

Samtidig rapporterte en stor del av husholdningene at de allerede tidlig i mai bare hadde sparepenger for to uker eller mindre å greie seg på. Det kan bli nødvendig med omfattende tiltak for å bøte på situasjonen, og forskerne peker på en rask oppskalering av allerede eksisterende statlige programmer som en mulighet.

– Det vil være fornuftig å bygge videre på eksisterende ordninger for sosial støtte, sier Hirvonen.

Et statlig arbeid-for-cash-program for urbane områder, støttet av Verdensbanken, har vært i drift siden 2017 og retter seg mot den fattigste femdelen av befolkningen. På grunn av koronatiltakene er arbeidsplikten opphevet og deltagerne har fått tre måneders utbetaling på forskudd. Tilsvarende program har eksistert lenge på landsbygda.

Småbøndene trenger såkorn

For matproduksjonen i Etiopia er nå den store bekymringen om landets millioner av småbønder greier å få sådd og plantet på vanlig måte foran årets sesong, som nå står for døra.

Hamelmal Getachew, som leder det norske Utviklingsfondets arbeid i Etiopia, frykter store negative effekter på landsbygda som følge av at

70 år gamle Fante Edie i Addis Abeba, her med barnebarnet Kirubeal Temesgen, har ikke lenger råd til mer enn ett måltid om dagen. Arbeidsledighet, permitteringer og bortfall av inntekter i uformell sektor kan føre mange etiopiere ut i en matkrise.

Foto: Ermiyas Assefa

bønder har mistet inntekt. Utviklingsfondets samarbeidspartnere deltar nå i arbeid med å distribuere såkorn og plantevernmidler til bøndene.

– Utsiktene er ikke så gode dessverre. Det at viruset nå sprer seg til landsbygda er bekymringsfullt, sier Getachew.

Nesten-stengte grenser

Tiltakene som er satt i verk for å hindre smittespredning gir flaskehals som rammer verdikjeden fra bonden til markedet i mange land. Det rammer ikke bare småbønder, men også kommersielle aktører.

I Kenya har strenge tiltak på grensene, portforbud nattetid og smitte-tiltak i næringsmiddelbedrifter ført til høye kostnader for produsentene og mindre tilbud av mat på markedene.

– Matvarer som kjøtt, kylling og fisk mangler på mange middagsbord fordi tilbudet er begrenset og

William Nyaoke, regiondirektør for Norfund i Øst-Afrika.

fordi det har blitt dyrere. Noen typer grønnsaker er ikke så lett å få tak i, sier William Nyaoke, regiondirektør for Norfund i Øst-Afrika.

Han sier at Kenyas import av mat fra nabolandene Tanzania og Uganda har blitt hemmet av strenge tiltak mot smitte og forsinkelser på grensa. Kenya importerer blant annet tomater og løk fra Tanzania og mais, bananer, kylling, egg og melk fra Uganda.

I tillegg har distribusjonen av mat innad i Kenya, fra kenyanske bønder, blitt rammet av et generelt portforbud nattetid. Det gjør at mat som skulle være framme på matmarkedene tidlig på morgenen ikke rekker fram.

Eksporterer fortsatt til Europa

Nyaoke sier at mange næringsmiddelbedrifter opplever økte kostnader og fallende inntekter. Samtidig er bildet sammensatt. Eksporten av grønnsaker som bønner og sukkererter til

Europa, basert på flytransport, har fortsatt.

Denne eksporten er en viktig inntektskilde for Kenya, og eksportbedriftene har opplevd vekst i etterterspørselen under krisa.

Norfund har flere investeringer i næringsmiddelbedrifter i Kenya, samt i nabolandet Tanzania. Selv om noen sliter mer enn andre, har disse så langt greid seg gjennom første fase av krisa.

Lave priser, likevel krise

På tross av prisstigning på enkelte varer i noen markeder er det globale bildet preget av fallende matpriser. Ifølge de nyeste tallene fra FN's matvareorganisasjon (FAO), er verdens matvarepriser nå på det laveste nivået siden desember 2018.

En av årsakene er redusert etterspørsel som følge av koronakrisa. En annen er fulle lagre og høy

nnet av viruset

produksjon.

2020 kan bli nok et år med rekordhøye kornavlinger. FAO spår en samlet produksjon på 2,8 milliard tonn av hvete, mais, ris og andre kornslag. Det vil være det høyeste verden har sett noen gang.

– Det er mer enn nok mat i verden. Fordelingen er problemet, sier Ruth Haug.

Haug, som er professor ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitetet (NMBU), mener at situasjonen er bekymringsfull.

«Det er mer enn nok mat i verden. Fordelingen er problemet.»

Ruth Haug, professor ved NMBU på Ås.

Frykter økt sult

Hun mener at det er den fattige bybefolkningen som på kort sikt er mest utsatt, og frykter at vi vil få en betydelig økning i antall mennesker som rammes av akutt matmangel.

– Om dette fører til en dobling, slik WFP sier, er vanskelig å vite. Men det er ganske sikkert at det blir en økning, sier Haug.

NMBU-professoren understreker at forsyningslinjer må holdes åpne, slik at mat kan transporteres innad i det enkelte land og eksporteres over grensene. Haug sier at matvarehjelp bør kjøpes fra lokale bønder eller gis som kontanter.

– Gi cash og ikke mat. Der det finnes mat i lokale markeder er det viktig at man kjøper lokalt. Dermed støtter man opp om landenes egen landbruksnæring, i stedet for å importere matvarer fra overskuddsproduksjon i andre deler av verden, sier hun. ■

Kalle Hirvonen, seniorforsker ved IFPRI i Etiopia.

De spiser færre måltider nå

Nuru Mohammed og hans familie har mistet halvparten av inntekten som følge av koronaviruset. Nå har de knapt råd til mat. Det samme gjelder 70-årige Fante Edie.

Av Lucy Kassa, i Etiopia

– TIDLIGERE VAR lønnen ikke nok til å dekke levekostnadene. Etter at koronaviruset kom har det blitt så ille at vi ikke en gang har råd til å betale for helt vanlig mat, sier Nuru.

46-åringen og hans familie bor i Addis Abeba. Før smitteiltakene mot korona ble satt i verk, arbeidet han som vaktmester for et privat firma og tjente 1500 etiopiske birr i måneden (tilsvarende omlag 400 norske kroner).

Nå er han permittert og lønna er redusert til 400 birr i måneden. Kona, som heter Tshay Dawed, arbeider som vakt i et supermarked og tjener 1000 birr per måned.

– Jeg er far til to jenter. Den minste er to år gammel og den eldste er ti. Vi betaler ikke så mye i leie, vanligvis ikke mer enn 50 birr i året siden bygningen tilhører en offentlig boligstiftelse, sier Nuru.

Sier opp ansatte

Etter at det første smittetilfellet av covid-19 ble registrert i Etiopia i mars har myndighetene innført omfattende tiltak for å hindre smittespredning. Det har gått utover jobber i en rekke økonomiske sektorer. Nuru ser ingen utsikter til å få annet arbeid med det første.

– I disse dager er de fleste bedrifter opptatt av å redusere antall ansatte. De vil ikke ansette noen. Framtida ser ikke bra ut om det fortsetter slik som nå, sier han.

De månedlige kostnadene til mat utgjorde tidligere 4000 birr i måneden (om lag 1080 kroner), så familien hadde knapt med penger også før pandemien.

Etiopia hadde betydelig inflasjon

også før koronaviruset kom. Nuru sier at prisene på mat har fortsatt å stige. Familien har sluttet å spise det tradisjonelle brødet *enjera* som vanligvis brukes til alle måltider, fordi de ikke lenger har råd til mel.

Men også grønnsaker, matolje, sukker og krydder har blitt for dyrt. Krydderblanding *berbere* brukes til det meste, men nå har også den steget i pris, sier Nuru.

– Berbere koster nå 180 birr per kilo. Hvordan kan man lage mat uten berbere?

Familien har måttet sluttet å kjøpe melk til minstejenta. Nå drikker hun te i stedet.

– Vi pleide å spise tre ganger om dagen. Etter covid-19 må vi greie oss på to måltider om dagen med små porsjoner. Vi spiser mest kål. Barna får det meste, sier Nuru.

Usikker framtid

Fante Edie er en annen innbygger i Addis Abeba som har mistet inntekten sin. Hun tar seg av to barnebarn og hadde inntekt fra salg av tradisjonelle drikkevarer fra hjemmet. Det har hun måttet slutte med på grunn av smitteverntiltakene.

– Jeg lever på sparepenger og det jeg får bra barna mine. Etter koronautbruddet har all mat blitt veldig dyrt. Jeg har sluttet å spise røde linser som før var ganske billig. Nå er det 80 birr per kilo. Til og med løk og tomater er det vanskelig å få råd til, sier hun.

70-åringen har redusert antall måltider til én gang om dagen.

– Jeg vet ikke hva framtida vil bringe. Mitt eneste håp er at viruset vil forsvinne, sier hun. ■

Nuru Mohammed har fast jobb som vaktmester, men nå er han permittert og sliter med å få endene til å møtes etter at koronakrisa rammet.

Foto: Ermiyas Assefa

26 **Aktuelt****Alarm om nettsvindel:****Bistands-aktører skjerper rutinenene**

Bistands-Norge skjerper rutinenene mot nettsvindel. Det skjer etter at investeringsfondet Norfund i mars ble utsatt for den hittil største bistandssvindelen i Norge noen sinne. Utenriksdepartementet vil at alle skal trekke lærdom av gigantsvindelen.

Av Jan Speed

Investeringsfondet Norfund ble svindlet for 100 millioner kroner ved at tyver klarte å hacke seg inn på deres epostsystemer og deretter manipulerte en pengeoverføring slik at den havnet på en falsk konto i Mexico.

Utviklingsminister Dag-Inge Ulstein ser alvorlig på saken.

– Denne saken har gjort at vi på ny har satt faren for svindel på dagsorden for våre kollegaer i Norad og i utenriksstjenesten. Det er aldri noen garanti mot misligheter, men vi har omfattende rutiner og regelverk for håndteringen av utbetalinger for å unngå at bistandspenger går tapt på grunn av kriminalitet eller svikt, sier Ulstein til Bistandsaktuelt.

Like over sommeren vil Ulstein invitere hjelpeorganisasjonene til et møte for å skape økt bevissthet rundt it-kriminalitet og svindel.

– Ikke minst må vi lære av hverandre og forebygge nye tilfeller. Teknologien endrer seg og vi må hele tiden oppdatere eget planverk og treffe gode tiltak for å redusere risiko. Dette for-

venter vi også av våre partnere, sier Ulstein.

Norfunds ledelse har uttalt at de i forbindelse med svindelsaken ønsker å være åpne slik at andre virksomheter kan lære av saken og ta sine forholdsregler.

Norad, Flyktninghjelpen, Norges Røde Kors og flere andre i bistandsmiljøet har opplevd forsøk fra kriminelle på å manipulere epost for å kunne stjele penger – men uten at svindlerne har lyktes.

Røde Kors ble forsøkt nettsvindlet i 2018, for fem millioner kroner. Noen hadde hacket seg inn i epost-kontoen til Norges Røde Kors' regionalkontor i Latin-Amerika, og i tillegg opprettet falske kontoer som var til forveksling lik kontoene til andre kollegaer i regionen.

– De hadde åpenbart overvåket mail-strømmen en stund og skjønt hvordan betalingsanmodningene, såkalte «cash requests», gikk fra feltkontoret i Colombia, via regionkontoret i Panama og til hovedkontoret, forteller Marte Kristin Fremstedal i internasjonal avdeling i Røde Kors.

Svindlerne hadde lært seg språk og kommunikasjons-formen. De benyttet seg av en gammel utbetalingsanmodning, manipulerte innholdet og skrev et nytt bankkontonummer, også det i Colombia.

– De gjorde noen feil som gjorde at vi ganske lett oppdaget det. De hadde blant annet latt min signatur fra den gamle «cash request'en» stå igjen. Regnskapsavdelingen hadde nok også stoppet overføringen siden det var en ukjent konto. Men det var en vekker, sier Fremstedal.

Røde Kors hadde allerede før dette skjedde begynt å utvikle egne, ikke-epost-baserte rutiner for betalingsanmodninger.

– Vi sjekker nå også alle utbetalingsforespørsler via flere kanaler, ikke bare på email, sier hun.

Svindelforsøk mot Norad

Norad ble forsøkt svindlet for 36 mil-

ljoner kroner i april i år. Saken er politianmeldt.

– Metoden de benyttet virker svært lik den Norfund ble utsatt for. Angrepene ble stoppet i Norads interne kontroll, og ingen penger ble tapt, sier Svend T. Skjønsberg, teamleder for Varslingsteamet i Norad til Bistandsaktuelt.

Han forteller at en samarbeidspartner i fjor ble utsatt for «phishing». I god tro overførte partneren midler til en konto som viste seg å være falsk, men en bankforbindelse i utlandet stoppet transaksjonen og ingen tap fant sted.

– Vi ser at svindlerne blir mer og mer avanserte. Dette er et område vi hele tiden må utvikle oss på, sier Skjønsberg.

Gjentatte forsøk

Flyktninghjelpen er jevnlig mål for forsøk på nettsvindel, både forsøk på phishing, «email scams» og direktørsvindel («CEO fraud»).

– Vi har så langt ikke tapt penger eller foretatt utbetalinger til urettmessige mottakere, sier Tuva Raanes Bogsnes i Flyktninghjelpen.

Hun opplyser at Flyktninghjelpen jevnlig oppdaterer rutiner og verktøy

for å avdekke og forhindre denne typen svindel.

Norsk Folkehjelp har ikke vært utsatt for den samme type epostsvindel som Norfund.

– Vi blir som alle andre internasjonale aktører, til stadighet utsatt for svindelforsøk. Det er som oftest via e-post, sier Håkon Ødegaard, kommunikasjonssjef i Norsk Folkehjelp.

Organisasjonen har tatt grep og tiltak som for eksempel innføring av et to-faktor-system for innlogging. Folkehjelpen gjennomfører også kontinuerlig kursing av ansatte om hvordan de skal oppføre seg ved bruk av epost og innlogging på datasystemer.

Strømmestiftelsen på sin side ikke vært rammet av nettsvindel.

– Etter avsløringene knyttet til

«» Teknologien endrer seg og vi må hele tiden oppdatere eget planverk og treffe gode tiltak for å redusere risiko.»

Utviklingsminister Dag-Inge Ulstein

Ulike tiltak mot nettsvindel

- Forhåndsgodkjenning og verifisering av mottakerkonti før transaksjon finner sted, samt strenge godkjenningsrutiner.
- Utbetalinger leveres på et bestemt skjema som skal signeres av 2 personer med riktig fullmakt
- Digital signatur
- Teknologiverktøy for å beskytte epostsystem og domener mot svindelforsøk.
- Innføring av et to-faktor system for innlogging
- Regelmessige opplysnings- og holdningskampanjer blant ansatte om informasjonssikkerhet.

Norfunns administrerende direktør Tellef Thorleifsson (midten), styreleder Olaug Svarva og leder for krisestab Thomas Fjell Heltne på pressemøte i forbindelse med at de fortalte at det statlige investeringsfondet var blitt svindlet for 100 millioner kroner gjennom et digitalt angrep.

Foto: Vidar Ruud / NTB scanpix

blant annet Norfund, har vi vært i ny dialog med Norad og andre aktører for å øke vår oppmerksomhet og kunnskap på området ytterligere. Vi har derfor også gjennomgått våre kontrolltiltak og rutiner på nytt for å sikre oss at vi har de nødvendige godkjenningprosedyrene internt for å hindre nettsvindel, sier generalsekretær i Strømmestiftelsen, Kristine Storesletten Sødal

Redd Barna er opptatt av opplæring for å avverge nettangrep.

– Det var en periode for et par år siden med ganske mange «spoofing-mail», altså falske e-poster, som ser ut som om de er sendt fra ansatte. Vi har ikke gått på svindelforsøk som har fått økonomiske konsekvenser, sier Marta Haraldsen, leder for Transformasjon og Teknologi i Redd Barna.

Redd Barna har også sett en del forsøk på at noen utgir seg for å være «Daglig leder» og samtidig krever utbetaling av et større beløp.

– Her forhindrer våre interne rutiner at dette er mulig. For eksempel så må beløpet som skal utbetales være kjent og i linje med en eller annen budsjettpost. I tillegg må utbetalinger leveres på et bestemt skjema som skal signeres av 2 personer med riktig

fullmakt, sier Haraldsen.

Redd Barna kjører it-sikkerhetskurs for alle nyansatte.

Anders Østby, økonomisjef i Kirkens Nødhjelp, forteller at organisasjonen ikke har opplevd forsøk på nettsvindel, slik Norfund var utsatt for.

– Vi er hele tiden oppmerksom på utviklingen og innretter oss for å forebygge og hindre slik svindel. Dette er en stadig større utfordring for alle virksomheter, særlig for mindre lokale partnere, sier Østby.

Elizabeth Walmann i Digni forteller at de har vært utsatt for phishing/CEO-fraud, men det ble stoppet og svindlerne fikk ingen penger.

– Etter denne hendelsen har vi strammet opp interne rutiner og økt bevisstheten om svindelmetoder blant de som sitter på økonomiforvaltning. I tillegg har vi hatt sikkerhetskurs med vår IT-leverandør og justert sikkerhetsnivået på IT-systemene sier Walmann.

Høyt på agenden

Utenriksdepartementet sier at de har risikoen for nettsvindel høyt på agendaen.

– UD har kjennskap til saker med

elektronisk svindel eller forsøk på svindel, men i begrenset omfang. Slike saker blir håndtert i samarbeid med politiet, og vi har gjort tiltak for å lukke potensielle avvik i rutiner, sier pressetalsperson Siri R. Svendsen.

Hun understreker at temaet er sentralt i interninformasjon og opp-

læring, slik at rutinene er kjent og følges i samsvar med kravene.

– I tillegg jobber flere enheter i departementet tett sammen for å styrke det samlede forsvaret mot slike uønskede hendelser. Det jobbes også tett med bankene om disse problemstillingene, sier Svendsen til Bistandsaktuelt. ■

– Økt svindelrisiko etter Norfund-svindelen

Advokat Erling Grimstad

– Det som nylig ble offentlig kjent om svindelen som Norfund ble utsatt for, øker faren for at andre norske virksomheter vil bli utsatt for forsøk på nettsvindel, sier advokat Erling Grimstad til Bistandsaktuelt.

Han har holdt en rekke seminarer for bistandsbransjen om korrupsjon og misligheter og har bakgrunn som førstestatsadvokat i Økokrim, politietterforsker og

etterforsker i FN.

Grimstad mener at Norfund-svindelen vil oppmuntre kriminelle til å forsøke seg igjen på andre aktører.

– Jeg er dessverre redd for at Norge kan bli en slags «honingkrukke» der svindlere ser at andre har lyktes, og tro at det i Norge er gode muligheter til å gjennomføre tilsvarende forsøk, sier han. ■

28 Intervjuet

– Vi må ruste opp den humanitære beredskapsen nå

Koronaviruset kan rasere levekårene for millioner av mennesker i fattige land. Økonomiprofessor Kalle Moene vil at Norge skal styrke kapasiteten i humanitære hjelpeorganisasjoner, for å være forberedt på det som kan komme. **Av Asle Olav Rønning**

Humanitære organisasjoner, alt fra Røde Kors til Leger Uten Grenser, kan bli viktige. Det er for sent å ruste dem opp etter at krisa har blitt veldig stor. Det er nå vi må gjøre det, sier Moene, som er professor ved Universitetet i Oslo og en av Norges mest profilerte økonomer.

Korona-viruset har gitt oss både helsekrise og økonomisk krise på samme tid, påpeker Moene. De økonomiske konsekvensene av pandemien kan ifølge Verdensbanken sende 60 millioner mennesker ut i ekstrem fattigdom.

Økonomiprofessoren mener at de humanitære hjelpeorganisasjonene, som han beskriver som veldrevne og effektive, kan spille en viktig rolle både for å avhjelpe helsekrisa og for å motvirke nøden som kan følge den økonomiske nedgangen.

– De humanitære organisasjonene kan hjelpe til på begge fronter. Det er viktig å ha ekstra kapasitet for disse organisasjonene slik at de kan være parat til å hjelpe til, dersom utviklingen går slik som noen av oss frykter, sier han.

– *Hvordan vil denne krisa utfolde seg i lavinntektsland?*

– Slik det ser ut nå, i hvert fall for land i Afrika, så ser det ut til at de vil bli mer rammet av den økonomiske nedstengningen i rike land – og kanskje av sin egen nedstengning – enn av viruset i seg selv, sier Moene.

Kalle Moene

■ Professor i økonomi ved Universitetet i Oslo (UiO).

■ Har siden 2007 ledet ESOP – Centre for the Study of Equality, Social Organization and Performance ved UiO.

■ Har blant annet studert den nordiske velferdsstaten, økonomisk vekst og ulikhet. Har også vært opptatt av vilkår for utvikling i land som India, Colombia, Sør-Afrika og Zimbabwe.

Han legger til at det er vanskelig å spå hvordan virusmitten vil utvikle seg i tida som kommer. Dersom det blir en spredning av viruset i de fattigste landene, kan det bli dramatisk. Faren for at dette skal skje er ikke over.

– Vi vet at hvis vi først får en spredning av viruset, så kan den bli mye mer eksplosiv på grunn av de sanitære forholdene og trangbodhet. Man må passe seg for å si at så langt har alt gått bra, og derfor vil det gå bra til all tid. Det kan fort eksplodere, sier han.

Fattige i byene og jordløse på bygda

Mange lavinntektsland har nå gjennomlevd nærmere tre måneder med nedstengning av sentrale deler av økonomien. Frykten er at dette kan være bare en forsmak på en lengre økonomisk nedgang. Sammen med kollegaene Halvor Mehlum og Ragnar Torvik er Moene i gang med å undersøke de økonomiske virkningene av koronakrisa i Zimbabwe.

– Det vi ser, er at en stor del av dem som lever på subsistensnivå i jordbruket ikke blir så direkte rammet. De kan stort sett leve av det de selv produserer, selv om dette riktig nok er lite. De som rammes hardest, er de som er avhengige av at økonomien går sånn noenlunde, gjerne i byene. De som jobber i uformell sektor og er avhengige av å selge ting – det er de som rammes mest av nedstengning, sier Moene.

– *Det er altså de fattige i byene som rammes hardest?*

– De fattige i byene og uformell sektor trues. Men også fattige jordbruksarbeidere, de som er på lønnskontrakter, rammes mer av dette enn de som har et lite utkomme fra en liten jordflekk de har tilgang til.

Verste siden 1930-tallet

– Det som skjer i noen av disse landene ligner litt på det som skjer når det er en flomkatastrofe eller en annen type katastrofe som ikke rammer

akkurat der du er, men de områdene du selger til. Det kan minne litt om, og du kan lære litt av, erfaringer fra naturkatastrofer, sier Moene.

– *Denne gang rammes imidlertid alle land samtidig, og dimensjonene er mye større?*

– Ja. Dimensjonene er mye større. Inntektsfallet i internasjonal økonomi er jo veldig stort. Det er antagelig et produksjonsfall som er like stort som på 1930-tallet.

Moene sier at det er klasseaspekter ved politikken som føres. I flere land har det vært de velstående som først rammes av viruset, mens tiltakene som settes i verk for å hindre spredningen rammes de fattigste. Han viser til eksempler fra Indias hovedstad Delhi, der en stor del av byens befolkning mistet all inntekt da byen ble stengt ned.

– Dette er folk som ikke har noen støtteordninger. De har ingen sparepenger, de har for lav inntekt til det. De rammes på en livstruende måte, i hvert fall på en helsetruende måte, av nedstengningen i seg selv. Slik vil det være i mange afrikanske land også, sier Moene.

Kontantstøtte som krisetiltak

Moene er en tilhenger av kontantutbetalinger til de fattigste. Han framhever dette som et mulig virkemiddel bistandsaktører kan vurdere i møtet med koronakrisa.

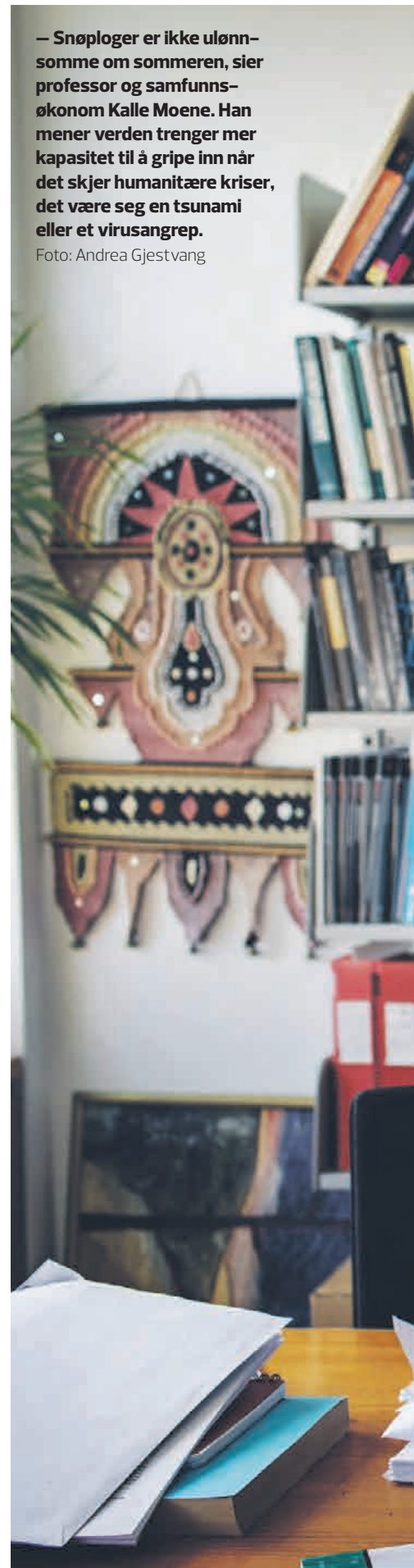
– Som et generelt prinsipp er muligheten for å gi kontantutbetalinger undervurdert. Dette kan spesielt være aktuelt om man ønsker å prioritere utsatte grupper i en krisesituasjon. Når du gir direkte til de fattige, så er det ikke mulig å ta det fra dem, sier han.

De med lavest inntekt får ofte i utgangspunktet lite fra staten, og har ikke så mye å tape, påpeker professoren. Han understreker at det er viktig at slike tiltak utformes på en måte som passer i det enkelte land, i samarbeid med nasjonale partnere.

– I noen sultkatastrofer har det vist seg fornuftig å dele ut penger til

– Snøploger er ikke ulønnsomme om sommeren, sier professor og samfunnsøkonom Kalle Moene. Han mener verden trenger mer kapasitet til å gripe inn når det skjer humanitære kriser, det være seg en tsunami eller et virusangrep.

Foto: Andrea Gjestvang

folk. Rett og slett for å trekke til seg de små ressursene som måtte være i et område. Markedene reagerer jo. Når det ikke er inntekter et sted, så trekker markedsbaserte aktører seg bort fra disse områdene. Der er nøden størst, men de nødstedte kan ikke betale for det de trenger. Derfor blir markedets reaksjon den omvendte av det som er den moralsk ønskelige reaksjonen, nemlig at man gir støtte der problemet er størst.

Vanskelig å være fattig i et fattig land

– *Hva tenker du om behovet for å øke det økonomiske handlingsrommet for disse landene slik at de kan takle krisa bedre? De fattigste landene har nå fått utsettelse på å betale gjeld, og får også kriselån fra Det internasjonale pengefondet (IMF).*

– Jeg tror det er fornuftig å gjøre

det. Samtidig vet både du og jeg og alle at ikke alt kommer fram helt dit det skal. Man må komplettere det med å støtte humanitære organisasjoner. Vi vet jo ikke helt konsekvensene. Om det er slik mange frykter, at det blir en sterk økning i ekstrem fattigdom, så er det i seg selv en krise, sier Moene.

– De største landene i verden har brukt om lag 9000 milliarder dollar på krisetiltak for egne økonomier så langt. Norge har også brukt mye, målt som andel av BNP. De aller fattigste landene kan ikke bruke mer enn en brøkdel av dette.

– Det at en bruker så mye på hjelp i sitt eget land, gjør dessverre kanskje at en ikke hever blikket nok, og ser om det kan være større behov andre steder. Moralen burde jo ikke kjenne nasjonale grenser. Det er i hvert fall kunstig å være så opptatt av sine

egne og nære forhold når krise høyst sannsynlig rammer verre andre steder, sier Moene.

Han viser til at Verdensbanken definerer grensa for ekstrem fattigdom ved en kjøpekraft tilsvarende 1,90 dollar om dagen eller mindre. Verken de som lever under eller de som lever rett over denne grensa har ressurser til å takle økonomiske sjokk av den typen koronaviruset bringer med seg.

« Det er noe med å være fattig i et fattig land. Da tåler du ikke så mye svingninger. »

Kalle Moene, professor i økonomi

– Det er noe med å være fattig i et fattig land. Da tåler du ikke så mye svingninger. Nå har vi feiret en god stund at den ekstreme fattigdommen har gått ned i verden, i hvert fall slik den er målt. Men høyst sannsynlig har de som har kommet ut av fattigdom bare så vidt kommet over fattigdomsgrensen.

– Hvis vi tenker på at dette er i størrelsesorden det du får for 20 kroner dagen i Oslo, så skjønner man at dette er veldig sårbart, sier Moene.

Tror ikke på rask opptur

– Hvordan vil verden se ut om ett år?

– Jeg tror ikke vi er tilbake til vanlige forhold i verdensøkonomien om ett år. Om kanskje to år er vi tilbake igjen der det var. Grunnen til at det vil ta så lang tid, er at det er mange kriser på én gang.

– Du har tatt til orde for at vi bør ha bedre beredskap mot kriser og generelt tenker for kortsiktig?

– Verden som helhet trenger mer kapasitet til å gripe inn, enten det nå er en tsunami eller et virusangrep. Et godt bilde kan være at snørike land har snøploger. Men det er ikke slik at snøplogene er ulønnsomme dersom de ikke brukes om sommeren og det har vært noen vintre der det ikke har vært så mye snø som vanlig.

Professoren fortsetter:

– Man beregner ikke investeringer som om man skal bruke dem hver dag eller hvert år. Man investerer i slike ting for å ha dem den dagen katastrofen kommer. Derfor er det viktig å tenke mer i et forsikringsperspektiv, at det er noe man har for å kunne gripe inn. Det kan være helt avgjørende for liv og død mange fattige land. ■

30

Meninger

Er vi oss selv nærmest?

12. mai stormet tre væpnede menn barselavdelingen ved et sykehus i den afghanske hovedstaden Kabul. Terroristene gikk fra rom til rom og skjøt på mødre og barn.

Av Laila Bokhari

På grunn av koronarestriksjoner var de fødende alene på sykehuset uten familie tilstede. 24 mennesker ble drept, deriblant en jordmor og to nyfødte barn. En kvinne lå i fødsel under angrepet, men overlevde. Det gjorde også hennes nyfødte barn. En annen mor ble drept mens hun beskyttet barnet sitt som lå i kuvøse. Liv ble tatt der liv skulle gis. 18 spedbarn mistet sine mødre.

Sykehuset Dasht-e-Barchi drives av Leger Uten Grenser og ligger i et sjia-område i den afghanske hovedstaden. Ingen har tatt på seg ansvaret for angrepet, men man frykter at en lokal gruppering av IS kan stå bak. Hvorvidt de utnytter en allerede vanskelig situasjon, eller prøver å sjokkere ytterligere, er uklart. Mange – selv blant mulige sympatisører – mener dette brutale angrepet gikk for langt, og at terroristene dermed vil miste sympati og støtte for sin sak. Terrorister balanserer også på en hårfin linje.

Kanskje var dette imidlertid også et ønske om å få oppmerksomhet etter at Taliban nylig underskrev en fredsavtale med USA. Og et behov for å vise at afghanske myndigheter ikke har den kontrollen de hevder de har. Et bevis også på hvor skjør freden er i et land vi fortsatt er med å gjenoppbygge.

En test for oss alle

Kontrasten mellom Norge og Afghanistan er stor. Selv om vi også er i en «koronakrise», er hverdagen vår helt annerledes. Tre måneder er nå gått siden vi fikk snudd livene våre på hodet. Her hjemme klager vi over nok en dag med hjemmekontor, fortsatt kortere barnehage- og skoledag. Vi savner kolleger og venner. Misforstå

meg rett: mange har også havnet i en mye mer utfordrende økonomisk situasjon, flere har mistet jobbene sine – flere har kjent på usikkerheten, følelsen av marginalisering. Men mye tyder på at vi snart skal kunne returnere til en stor grad av normalitet.

Den globale koronakrisen tester oss alle. Men mens vi her hjemme har mulighet til å diskutere myndighetenes viktige krisepakker, vet vi at krisen rammer hardt på steder der slike pakker ikke finnes. Noen utnytter den usikkerheten som rå under koronakrisen – i ulik grad, noen med mer utpekulerte og brutale metoder enn andre. Dermed forsterkes kriser og konflikter som allerede eksisterer.

Over 70 prosent av verdens skoleelever rammes av stengte skoler på grunn av nasjonale tiltak under koronakrisen, ifølge UNESCO. Enda flere er rammet av lokale tiltak. Millioner av unge voksne står uten arbeid – og går en usikker fremtid i møte. Krisen treffer hardt de som allerede har minst. hjelpeorganisasjoner melder om forverrete situasjoner der de opererer, i konfliktsituasjoner og flyktningleirer. Dette utnytter ekstremistgrupper over hele verden. Det er veldokumentert at ekstremister av alle slag og fra ulike leirer utnytter svakheter i samfunnet, og lokker til seg de som faller utenfor, de marginaliserte.

Hatprat og hatretorikk

Mens vi, her i Norge, blir mer og mer fortrolige med ulike digitale løsninger for møterom og kommunikasjon, er det andre som utnytter den nye digitale virkeligheten på en helt annen måte. Hatet har grodd på nett, og med hatet, de mørke konspirasjonsideene. Fiendebilder skapes og falske

nyheter blir spredd for å skape kaos og usikkerhet.

Og mens alt dette skjer, er det enkelte aktører som ser seg tjent med det kaoset som oppstår. Menneskerettsorganisasjoner advarer mot autoritære regimer som slår ned på all slags opposisjon. Narrativer spres og forblir usjekket.

I en mer digitalisert hverdag der mange har vært mer isolert foran

dataskjermene, har vi også her i Norge sett en økning av hatprat og hatretorikk på nett, og flere forsøk på både reorganisering og rekruttering. I Skandinavia er det kjent at høyre-ekstremister som den Nordiske Motstandsbevegelsen rekrutterer bredere enn før, og ulike radikale islamistiske grupper har uttalt at covid-19 er Allahs måte å hevne seg på de vantro på – og oppildner til fortsatt kamp. Andre ekstremistgrupper understreker hvor dårlig forberedt mange land er, og viser bilder av egen innsats og egne helseteam som forebygger eller håndterer den pågående krisen.

Vi må tenke forebygging

At koronakrisen vil påvirke bistand og humanitært arbeid ser vi allerede. Mange lands ledere ser innover frem-

«Angrepet på sykehuset i Kabul burde fått mye mer oppmerksomhet, men i krisesituasjoner blir vi oss selv nærmest.»

Månedens
spatist

Liv Tønnessen

Gry Larsen

Laila Bokhari

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ DEBATT

Norsk og internasjonal bistand: Siste fest før krisetid?

Koronapandemien er et globalt problem. Den kan bare forsvinne hvis vi tar i bruk globale løsninger. Bistand er en sårbar global løsning, skriver Gina Ekholt som er utviklingspolitisk seniorrådgiver i Redd Barna.

■ DEBATT

Om byer, drap og pandemier

Rundt 600 000 mennesker ble drept på verdensbasis hvert år – før korona. Og nei, dette er ikke antall drepte i krigsområder, skriver Liv Tørres som er direktør i Pathfinders for Peaceful, Just and Inclusive Societies.

■ DEBATT

Trosfrihet og rettigheter svekkes i pandemiens skygge

I kjølvannet av smittetiltakene rapporteres det om økt press på menneskerettighetene og svekket trosfrihet. Hvor fri blir verdens befolkning når koronaen slipper taket? spør Dignis Hjalmar Bø og Ed Brown fra Stefanusalliansen.

sykehus i Kabul
idag utsatt for
terrorangrep

for å tenke globalt. Men det handler nå om å holde hodet klart. Tenke to tanker samtidig: Beredskap og krisepakker - hjemme og ute. Vi må ikke gi opp forebyggingssporet – det som skal forhindre at en ny generasjon blir tiltrukket av voldelige ekstremister fra ulike miljøer.

Derfor er internasjonalt engasjement viktigere nå enn noensinne. I dette inngår støtte til de mest marginaliserte hjemme og ute, minoriteter, folk på flukt, barn og unge voksne i flyktningleirer. Her hjemme handler det om å motvirke diskriminering, fiendebilder – og hatretorikk. Globalt handler det også om å bygge opp lokale helsetilbud, sykehus og medisinsk personell. Det handler om å støtte barselavdelinger og jordmødre. Det handler om å gjøre det vi

kan for å sikre utdanning og arbeidsplasser. For å unngå at nok en ond sirkel oppstår, at tomrom utnyttes og at historien gjentar seg.

FNs generalsekretærs bønn om en global våpenhvile i alle konflikter under pandemien, nådde noen, men altfor få fulgte anmodningen. Angrepet på barselavdelingen ved sykehuset i Kabul nådde alle nyhetsstasjoner, men ble veldig fort overskygget av lokale, nasjonale og internasjonale covid 19-nyheter. Sykehus er spesielt beskyttet under internasjonal lov, også i krise og krig. Det brutale angrepet på sykehuset i Kabul, som heller ikke var det første av sitt slag, burde fått mye mer oppmerksomhet, men i krisesituasjoner blir vi alle opptatt av det som er oss nærmest. ■

Korrespondentbrev av Tahiru Sheriff

WhatsApp er den nye hovedgata i Abuja

WHATSAPP er en svært populær mobil-app i mange afrikanske land, ikke minst i Nigeria. Og med de omfattende korona-restriksjonene har populariteten økt ytterligere. De mange WhatsApp-gruppene har på en måte overtatt for gata og blitt den nye møteplassen for unge i Nigerias hovedstad.

Det er i disse gruppene mange unge mennesker blir kjent med hverandre, forhold blir skapt, fester arrangeres og man finner ut av alt som skjer i byen.

AKKURAT SOM PÅ GATA blir folk mer og mer selvsikre etterhvert som de prater og kommuniserer med andre, selv om noen til tider kan komme med nedlatende kommentarer. Og også folk som tidligere stort sett holdt seg hjemme, blir nå bedre kjent med byen de bor i og inviteres til forskjellige tilstelninger. På den måten kommer de også i kontakt med flere mennesker.

Det er mange grunner til at folk blir medlem av WhatsApp-gruppene. Som oftest er det gamle klassekamerater som prøver å finne hverandre, og mindre vennegjenger som ønsker å holde seg oppdatert på hva som skjer i hverandres liv.

I Abuja kan man finne grupper som *Monsta Tribe*, som arrangerer fester, organiserer bil- og fotturer, og hvor medlemmene deltar i andre medlemmers arrangementer – det være seg bursdager, bryllup eller begravelser. Unge mennesker som akkurat har flyttet til Abuja, kan bli med i grupper hvor de får informasjon om ledige jobber og billige leiligheter rundt om i byen.

For at medlemmene skal fortsette å være engasjerte og aktive gir noen grupper, som for eksempel *Abuja Social Hangout*, medlemmene forskjellige oppgaver. Hvis et medlem er svært aktivt og jobber for å holde på medlemmene, kan de få oppgaven som gruppeadministrator.

« Etter ett år ble han en av administratorene, og ett år senere fridde han til en av de andre administratorene i gruppen.»

DA MICHAEL UCHENDU kom tilbake til Abuja fra Storbritannia i 2014, ble han addet til *Abuja Singles Arena*, en WhatsApp-gruppe for dating og vennskap. Vennen som addet ham ville at han skulle møte flere mennesker etter å ha vært tre år i utlendighet. Og etter å ha blitt med i gruppen ble Michael snart svært aktiv; han arrangerte nye aktiviteter, fikk andre medlemmer engasjert og deltok på arrangementer. Etter et år ble han en av administratorene, og ett år senere fridde han til en av de andre administratorene i gruppen.

– Hun hadde god humor og hadde alltid bra ting å melde eller dele med andre. Mange i gruppen likte henne, og da jeg også ble administrator, spurte hun meg alltid om råd angående gruppen. Hun bodde i en annen by, men det tok ikke lang tid før vi møttes ansikt til ansikt. Vi begynte å gå på kinodater, gikk ut på byen og ofte bare hang vi sammen. På bursdagen hennes fridde jeg, forteller han.

SELV OM denne appen i begynnelsen var et redskap for de unge, er nå alle velkomne. De nyeste brukerne av WhatsApp i Nigeria er de eldre. Foreldregenerasjonen bruker WhatsApp-gruppene til å holde kontakt med slektningene sine.

Overgangen til det nye digitale livet, fremskyndet av koronaviruset, har gjort at folk gjør ting på nye måter. Teknologien viser vei. WhatsApp er en enkel plattform hvis du ønsker å samle større grupper. De fleste moderne kirkene i Abuja bruker nå WhatsApp til å annonsere begivenheter, samle inn kollekt og tilby daglige gudstjenester for medlemmene som ikke lenger kan gå i kirken på grunn av koronaviruset.

Abuja har nå WhatsApp-grupper for alt mulig: single, turgåere, fester, teknologi, trening, politikk, økonomi og pornografi. Ja, selv lokale lukkede foreninger har begynt å bruke appen til innvielsesseremonier for nye medlemmer, med tid og sted for hvor og når begivenhetene skal finne sted. ■

Tahiru Sheriff er frilansjournalist og bor i Abuja.

Øyvind Eggen

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. Laila Bokhari er skribent og tidligere statssekretær (H) i Utenriksdepartementet og ved Statsministerens kontor..

Foto: Espen Røst

32 Portrett

Ilddåpen

Trude Jacobsens Facebook-gruppe ble til en hjelpeorganisasjon. Denne våren ble «Dråpen i Havet» satt på sin hittil største prøve.

Av Martin Skjæraasen

Det er mars 2020, og på det nye kontoret til Dråpen i Havet, hjelpeorganisasjonen Trude Jacobsen startet fem år tidligere, hviler en merkelig stemning.

Noen dager tidligere hadde tre av organisasjonens biler blitt angrepet på den greske øya Lesbos. De var på vei fra flyktningleiren Moria da ill-sinte menn begynte å kaste stein og knuse rutene med kjepper. «Jeg var redd for å dø», sa én av de frivillige til TV2 etterpå.

Tyrkia hadde åpnet grensene og sluppet tusenvis av mennesker inn i Europa. På de greske øyene ble de møtt av borgevernsgrupper og tilreisende ekstremister, som gikk løs på alle som ikke snakket gresk. Ingen skulle skånes, heller ikke hjelpearbeiderne.

– Jeg var redd for at de skulle bli fysisk skadet. Eller enda verre, sier Jacobsen alvorlig.

Etter at hun startet Dråpen i Havet for fem år siden, har hun sendt 7000 frivillige hjelpearbeidere til leirer i Hellas, nesten uten problemer. Denne våren står truslene i kø. Samtidig som bilene på Lesbos ble angrepet, spredte et virus seg rundt i Europa.

Fest-fast på Rhodos

Hellas har alltid vært et trygt sted for Trude Jacobsen. Første gang hun reiste til landet, var høsten 1991. Hun skulle til Israel og jobbe i kibbutz, og satt på med faren til Rhodos, han var pilot. Derfra skulle hun ta ferje videre. Men ventetiden på den greske ferieøya ble litt for festlig.

– Jeg kom til et sånt partysted hvor jeg ble én dag, og én dag til. Så utsatte jeg båtreisen og traff han jeg skulle gifte meg med, forteller 49-åringen lattermildt.

Han jobbet på restaurant, hun ble vannskiinstruktør. Jacobsen hadde aldri stått på vannski før, men hun er impulsiv, spenningssøkende og glad i slike utfordringer.

– Dessuten hadde noen hørt at Norge var et ski-land, så de trodde vel at jeg kunne dette.

Paret giftet seg, fikk tre barn og flyttet etter hvert til Athen. Hun elsket menneskene, storfamilien og jobben i Star Tour. Så sprakk ekteskapet. Jacobsen tok meg seg ungene tilbake til barndomshjemmet på Jar i Bærum.

Likevel mistet hun aldri tilknytningen til Hellas, landet Jacobsen kaller «sitt andre hjem». Kanskje det var derfor hun lyttet ekstra godt da masseflukten til de greske øyer ble omtalt i en radiosending høsten 2015.

– De sa at 130 000 mennesker hadde gått i land. Det tallet ga meg en fysisk reaksjon. Jeg begynte å skjelve

og gråte og fikk en merkelig følelse, som om noen sa til meg; nå må du komme deg ut og gjøre noe nyttig.

Et slags kall...

På det tidspunktet jobbet Trude Jacobsen med kundeservice i Telenor. Hun hadde aldri arbeidet humanitært før, og hun kjente knapt til flyktningkrisen i Hellas. Hvor kom denne formaningen fra?

– Jeg er ikke religiøs, men skjønner at de som er det, kan se på dette som et kall. Jeg visste at jeg måtte dra, ellers hadde jeg ikke fått ro, sier hun.

Trude ringte samboeren, som var på multetur i fjellet, og fortalte at hun måtte tilbake til Hellas. Hun måtte sette seg inn i hva som skjedde og se hvem alle disse menneskene var. Hun fylte fjorten bagger med klær og utstyr, opprettet en Facebook-gruppe slik at familie og venner kunne følge med, og satte seg på et charterfly til Lesbos.

– Jeg ankom sent lørdag kveld, stappet baggene inn i den lille leiebilen og kjørte nordover mot kysten. Der ble jeg møtt av enorme menneskemengder til fots. Menn som bar sine skadde foreldre, folk som sov i veikanten. Det gikk opp for meg at jeg befinner meg i den største folkevandringen siden 2. Verdenskrig, forteller hun.

– Da tenkte jeg at denne turen var veldig impulsiv og naiv.

Stort mer rakk hun ikke å tenke, for innover stranda kom den ene gummibåten etter den andre. Hun tok imot en høygravid kvinne som trodde vannet hadde gått. Småbarn med baderinger rundt armene. En gammel dame med et dypt og illeluktende sår nedover beinet.

– Jeg fikk en liten baby i armene mine, klissvåt og helt stiv i kroppen. Jeg var ikke helt sikker på om hun var levende eller død med en gang, sier Jacobsen og blir tankefull.

Kom hjem som en annen

Slik holdt hun på i tre dager. På den tiden kom nesten 6000 mennesker til Lesbos hver eneste dag. Det var bare Jacobsen og rundt ti andre som hjalp dem i land.

– Det slo meg at det ikke var noen hjelpeorganisasjoner på plass, og at dette ikke var mer i media, minnes hun.

Mange var opprørt den høsten, og Trude Jacobsens Facebook-gruppe ble en kanal for følelsene. I løpet av tre dager meldte 11 000 mennesker seg inn i «Dråpen i Havet», som gruppa ble døpt. De sendte klær og sko og ba om å få bli med til Hellas. Da Jacobsen kom hjem til Norge, ventet

HVEM?

Trude Jacobsen (49)

Hva:

Grunnlegger og generalsekretær i organisasjonen Dråpen i Havet som har sendt tusener av nordmenn og andre som frivillige for å hjelpe flyktninger i Hellas.

Hvorfor:

Kjemper for at flyktningene som er ileirene skal få leve under menneskeverdige forhold.

VG i ankomsthallen. «Trude (44)» var blitt rikskjendis.

– Det var overveldende. Jeg var ikke vant til sånt, og ikke er jeg så komfortabel med det heller, forteller hun.

Dagene på Lesbos endret mye. I en rapport som Dråpen i Havet selv utarbeidet i 2020, skriver organisasjonen at mange får en slags oppvåkning når de jobber frivillig. De blir mer empatiske, politisk engasjert og opptatt av hvordan de svakeste har det. Noen blir dessuten mindre materialistiske, kan Jacobsen tilføye.

– Noen uker etter jeg kom hjem fra Lesbos reiste jeg på venninetur til Gdansk. Vi var på spa og drakk champagne, men jeg følte med én gang at dette går ikke. Jeg fløy rett fra Polen til Hellas!

«Årets modigste kvinne»

Samme høst sa fembarnsmoren opp jobben i Telenor for å bygge opp Dråpen i Havet. De fem neste årene vokste Facebook-gruppa til en hel liten organisasjon, med ni ansatte og nesten ti millioner innsamlede kroner i budsjet.

I dag driver Dråpen i havet undervisningstilbud, systuer, sjakkgrupper og bibliotek i leire over hele Hellas. Til sammen har organisasjonen sendt 7000 frivillige fra 67 land til Hellas for å hjelpe flyktninger.

For dette har den fått mye oppmerksomhet. Organisasjonen er kåret til årets beste frivillige organisasjon av FN's høykommissær for flyktninger, samt utmerkelsen «Norske helter» for beste initiativ.

Generalsekretæren er attpåtil kåret til «Årets modigste kvinne» av magasinet Tara: «Fembarnsmoren Trude har ofret veldig mye for å hjelpe noen av de mest sårbare menneskene i verden», lød begrunnelsen.

Selv føler Jacobsen at hun har fått mer enn hun har forsaket.

– Men er det én ting jeg føler at jeg har ofret, så er det fritiden min. Jeg må hele tiden være klar om noe skal skje, og det gjør det ofte, sier hun.

For det å lede en hjelpeorganisasjon basert på frivillighet, kan også være problematisk. De aller fleste «dråpene» reiser til Hellas med mål om å hjelpe. Men det finnes en sjelden gang de som har andre motiver: Noen er spenningssøkere, andre ønsker tilgang til leirene for å forske.

– Vi har krav om politiattest, og lar bare de som har erfaring med barn, jobbe med barn. Andre får jobbe på lageret, organisere sjakkgrupper eller jobbe i vaskeriet, forteller hun.

– Alternativet er ingenting

En annen utfordring er at mange fri-

« De sa at 130.000 mennesker hadde gått i land. Det tallet ga meg en fysisk reaksjon. »

Trude Jacobsen (49) har i fem år jobbet for at flyktningene i Hellas skal få bedre liv.

Foto: Andrea Gjestvang

villige bare har mulighet til å være i leirene i noen få uker. De rekker så vidt å bli kjent med menneskene i leiren, før de drar hjem igjen

– Man kan si at det ikke er bra at enslige mindreårige får relasjoner til mennesker som etterhvert reiser. Men alternativet er ingenting. Er det bedre at barna er overlatt til seg selv, eller er det bedre at noen ser dem? spør hun.

– Tilfeller av slåssing og bråk blant mindreårige har gått ned nesten 80 prosent i halvåret etter at vi startet arbeidet inne i Moria i april 2019. Det er mye narkotika og selvskadning i leirene. Hvis de har noe å gjøre, holder de seg kanskje unna verre ting.

De siste årene har stemningen på

Lesvos blitt gradvis dårligere. Flyktningene føler seg glemt, det er mye konflikter inne i leiren. Øyboerne er stort sett veldig hjelpsomme, men nå er mange lei og sinte for at regjeringen ikke tar grep, og fordi de har blitt brukt som brikker i et storpolitisk spill mellom EU og Tyrkia.

– Er det forsvarlig å sende amatører ut til denne situasjonen?

– Vi har hatt 7000 mennesker i felt i disse årene, uten tidligere hendelser som har vært alvorlige. Våre feltarbeidere har følt seg trygge, både i og utenfor leirene. Men vi evakuerte frivillige da uroen startet, og det er det en grunn til. Det var ikke forsvarlig å ha dem der, sier hun.

Fjernhjelp

Etter angrepene ble de frivillige sendt bort fra øya. Det hadde de fleste uansett blitt, for greske myndigheter varslet tidlig strenge smittevernstiltak da korona-pandemien rammet. Jacobsen klarte så vidt å få folk hjem før Hellas stengte.

– Denne vinteren har vært en slags ilddåp for oss, og vi har fått mye erfaring ganske raskt. Vi har måttet finne nye måter å jobbe på, og jeg føler at vi har kommet gjennom denne våren med beina godt plantet på bakken. sier Jacobsen i dag.

Dråpen i Havet har siden mars drevet fjernundervisning, distribuert mat og klær og skaffet store meng-

der smittevernsutstyr gjennom lokale apoteker. I tillegg har de tatt initiativ til et felles opprop med andre organisasjoner for at Norge skal hente barnefamilier fra Moria-leiren.

Men selv om det har vært en hektisk tid, har pandemien også gitt henne mer ro. Jacobsen hadde planlagt jobbturer til leirer i Hellas og Bosnia, hvor Dråpen i Havet planlegger å starte aktiviteter. Nå har hun istedet vært hjemme i Bærum, sammen med familien.

– Det å ha barn har reddet meg. Jeg har en annen arena som er super-viktig og som krever mye av meg på et helt annet nivå. Hadde jeg ikke hatt det, hadde jeg vært så oppslukt av alt

som må gjøres, jeg hadde aldri sagt meg fornøyd.

Til sommeren var planen å ta med alle sammen til Hellas, på ferie. Hun har fortsatt et håp om at grensene åpner før august. Hvis ikke, vil hun reise tilbake til leirene så snart det lar seg gjøre.

– Målet mitt er at ingen mennesker skal måtte bo i slike leirer, at Europa skal finne bedre løsninger for mennesker som har måttet flykte, gi folk raskt muligheter til å leve et verdig liv, der barn får skolegang og voksne får bidra i samfunnet de bor i. Frem til det skjer vil vi prøve å hjelpe til med å gi folk på flukt mestring, trygghet og følelsen av å bli sett. ■

34 Bakerst

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere.

Ryktene går om at Tanzanias president John Magufuli skjuler sannheten om omfanget av koronautbruddet i landet. Videoer på sosiale medier av nattlige begravelser bidrar til rykteflommen.

Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceesay

Foto: Wikimedia

1 Hvem er dette?

2 Den kinesiske byen Wuhan har vært mye omtalt i det siste. Omtrent hvor mange innbyggere har byen i Hubei-provinsen?

3 Hvilket land ble styrt av general og president Fulgencio Batista inntil han ble styrtet i 1959?

4 I hvilket år ble Norsk Folkehjelp stiftet?

5 Hva slags styreform har Uruguay?

6 Hvis Norge får plass i FNs sikkerhetsråd – hvor lenge vil Norge beholde plassen?

7 Hva heter Asias lengste elv?

8 Har et afrikansk lag noen gang vunnet fotball-VM?

9 Har Liberia vært styrt av en kolonimakt? I tilfelle hvilken?

10 I hvilket av verdens land bor det flest katolikker?

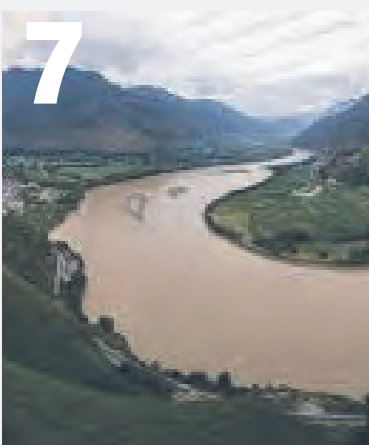

Foto: Wikimedia

11 Hvilket år ble Tanzania selvstendig?

12 I hvilken verdensdel finner man flodsvin?

13 Hvilket land har størst areal: Argentina eller Mali?

14 I hvilket arabisk land ligger Mekka?

15 Norge annonserte nylig at det skal opprettes en ny ambassade i et afrikansk land. Navnet på landet?

16 Hva heter myntenheten i Ghana?

17 Hvilket land fikk mest bistand fra Norge i 2019?

18 Hvilke naboland grenser Bangladesh til?

19 António Guterres, FNs generalsekretær, har tidligere vært statsminister i hvilket land?

20 Hvilken klimagass bidrar mest til drivhuseffekten?

EKSPERTNØTTER

1 Hva heter nasjonalretten i Japan?

2 Hva heter presidenten i Madagaskar?

3 Hvor mye penger brukte staten Norge på bistand i 2019?

Foto: Karsten Paulick/Pixabay

Nytt om navn

Har du skiftet jobb? Send en melding og bilde til baktuelt@gmail.com.

Kjell Erik Ullmann Øie er valgt til ny leder i Frivillighet Norge. Øie er utdannet sykepleier, og jobber som avdelingsdirektør i Kirkens Bymisjon i Oslo. Han har blant annet ledet Plan Norge og vært statssekretær.

Ingrid F. Evensmo er ansatt som seniorrådgiver for Youth Economic Empowerment i Plan International Norge. Hun har blant annet tatt en mastergrad i internasjonal utvikling og jobbet som programrådgiver i Caritas Norge.

Trude Andersen er ny økonomisjef i Misjonsalliansen. Andersen er utdannet økonom, og har blant annet jobbet som økonomi- og administrasjonssjef i Normisjon.

Ole Petersen har blitt Senior Cost Controller i Atlasalliansen. Petersen er utdannet siviløkonom, og skal blant annet jobbe med økonomistyring. Han har blant annet jobbet med økonomi og regnskap i Norges Røde Kors.

Leo Ajkic har blitt utnevnt til Unicef-ambassadør. Ajkic er både programleder og skuespiller. Han har blant annet ledet flere av NRKs tv-programmer.

Kasper Landmark har blitt programrådgiver i Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond. Landmark har blant annet tatt en mastergrad i religion og samfunn og jobbet som programrådgiver i NOREC.

Tuva Raanes Bogsnes har blitt kommunikasjonssjef for utviklingsaker i Utenriksdepartementet. Bogsnes er tidligere journalist, og har jobbet som direktør for kommunikasjon og politikk i Flyktninghjelpen.

Karoline Andaur har blitt ny generalsekretær i Verdens naturfond (WWF). Andaur har blant annet vært både nestleder og konstituert leder i WWF. Hun har både en bachelor i sosialpsykologi og en mastergrad i sosialantropologi.

Gir seg etter 30 år i Norad

Ba-Musa Ceesay (snart 70) gir seg etter over 30 år i Norad og går over i pensjonistenes rekke. Norsk-gambieren har blant annet hatt ansvaret for Bistandsaktuelt's abonnementsarkiv i 22 år.

Den jobben skulle han også ha gjort med den utgaven du leser nå, men slik ble det ikke. Ceesay opplevde at flyplassen ble stengt midt under vinterferien i hjemlandet. Nå sitter han «koronafast» i Gambia på tiende uka.

Ceesay kom til Norge fra Gambia i 1974. Etter å ha bodd flere steder i Norge kom han til Oslo og fikk etter hvert jobb som bibliotekassistent i Norad. Det var en morsom tid da biblioteket var fullt av folk, både nordmenn og utlendinger, minnes Ceesay.

– Du har vært over 30 år i Norad. Hvordan har det vært?

– Jeg har trivdes med å jobbe der. Har jobbet både med biblioteket og med distribusjon av publikasjoner og med adresselister. De aller fleste i Norad har vært veldig, veldig hyggelige folk. Men det har også innimellom vært noen som ikke har vært så bra, som ikke har vært

så hyggelige. Vet ikke om det er fordi jeg er svart eller afrikaner, men de finnes også i Norad, merkelig nok.

Uansett har jeg klart meg bra, og, som sagt, er de aller fleste fine folk. Særlig da jeg kom til Bistandsaktuelt. Jeg har følt meg mest hjemme der, har blitt verdsatt og akseptert. Abonnementsarkivet og spørrespalten har vært mine oppgaver. Nå er jeg stolt over å ha holdt ut i jobben helt til pensjonsalder.

– Hva skal du nå gjøre?

– Den egentlige planen var at jeg skulle hjelpe en kamerateam som drev en NGO. Denne organisasjonen drev utlån av penger til kvinner. Da hadde jeg

kunnet reise mye rundt, og bli enda bedre kjent i Gambia. Det tror jeg hadde vært et arbeid jeg hadde likt godt.

Men siden han døde, måtte jeg endre planer. Jeg har kjøpt et kjempestort stykke jord her og har tenkt å ansette 2–3 personer som kan begynne å plante. Det blir grønnsaker, som jeg tenker å selge.

Planen er ellers å slippe å se noe mer snø; å være i Norge tre måneder på sommeren, deretter ni måneder i Gambia. Men først må jeg altså hjem til Norge og jobbe litt mer, bare flyene begynner å gå igjen. Jeg har akkurat fått vite at flighten herfra (den utsatte) er framskyndet fra 26. til 22. juni, så det håper jeg vil gå.

– Hvordan har dagene vært mens du har sittet «koronafast» i Banjul?

– Ikke så forskjellig fra Norge, kanskje. Jeg har vært mye hjemme, her i compounden der søsteren min bor. Men hver dag klokka 17, etter middagen, har sjåføren min og jeg reist ut til stranda. Og så har vi gått en lang tur. Det har vært deilig. Ba-Musa Ceesays siste arbeidsdag i Norad er 31. juli. ■

Diego Alexander Foss har blitt ansatt som fagrådgiver i Forum for utvikling og miljø. Foss har jobbet som politisk rådgiver i Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, og har bakgrunn fra flere organisasjoner.

Julie Christina Rødje har blitt ny leder for organisasjonen Spire. Rødje har en mastergrad i samfunnsgeografi. Hun har blant annet vært både kampanjeleder og nestleder i Spire.

Hege Skarrud har blitt leder for Attac Norge. Skarrud har en mastergrad i internasjonale miljøstudier, og har blant annet ledet organisasjonen Spire.

Lillian Bredal Eriksen har blitt ansatt som seniorrådgiver for klima og matsikkerhet i Forum for utvikling og miljø. Eriksen er samfunnsgeograf, og har blant annet jobbet for Miljøpartiet de Grønne i Oslo.

Elen Margit Reitan tiltrådte stillingen som seniormanager i KPMGs avdeling for bistandsrådgivning i januar i år. Reitan er utdannet sosialantropolog. Hun har rettserfaring fra Utlendingsdirektoratet og skal jobbe med styring og evaluering.

Andreas Haug Løland har blitt ansatt som strategisk kommunikasjonssjef i Misjonsalliansen. Løland har jobbet for KrF, både som internasjonal sekretær og som rådgiver. Han har studert både administrasjon og ledelse og bærekraft, miljø og kultur.

Eirin Hollup Broholm har tiltrådt stillingen som seniorrådgiver for kjønn og inkludering i Plan International Norge. Broholm har studert statsvitenskap og jobbet for blant annet Flyktninghjelpen.

Mirjam Artmark Aanensen har blitt ny misjons- og prosjektrådgiver i Normisjon. Hun har ansvar for å følge opp Normisjons arbeid i Bangladesh. Aanensen har erfaring med misjon og prosjektarbeid. Hun har

en mastergrad i utvikling, miljø og kulturell endring.

Hege Kristin Ulvin har startet i jobben som kommunikasjonssjef i miljøstiftelsen ZERO. Hun har tidligere jobbet for Kirkens Nødhjelp, både som teamleder og som konstituert kommunikasjonssjef.

Katja Jezkova Isaksen har blitt seniorrådgiver i Plan International Norge. Hun skal jobbe med barnebeskyttelse og seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Isaksen har blant annet studert global helse og jobbet for UN Women.

FIKK DU IKKE AVISEN?

På grunn av spesielle omstendigheter knyttet til korona-situasjonen valgte redaksjonen i Bistandsaktuelt å droppe sin utgave 2–2020. Dette var avisen du, etter planen, skulle ha mottatt rett før påske. Utgaven du leser nå har, av samme grunn, fått utgave-nummeret 2/3.

Neste utgave av avisen er planlagt utgitt i andre halvdel av september.

BISTANDSAKTUELT

BISTANDSAKTUELT

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed
jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Espen Røst
espen.rost@norad.no
Martin Skjæraasen
martin.skjaeraasen@gmail.com
Asle Olav Rønning
asle.olav.ronning@norad.no

Administrasjon:

Ulrik Strøm Sæther
Ba-Musa Ceesay

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 1303 Vika
0112 Oslo

Kontoradresse:

Bygdøy Allé 2 (1. etg.)

Telefoner:

23 98 00 00 (sentralbord)
23 98 02 37 (redaksjon og annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

toab@norad.no

E-post Nyhetsbrev:

jasp@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Amedia Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad
Boks 1303 Vika,
0112 Oslo

Telefon: 23 98 02 35

E-post: bmc@norad.no

Abonnementet er gratis.

Utgiver:

Norad
ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

Tirsdag 9. juni.

Opplag denne utgaven:

19 000 eksemplarer.

Bistandsaktuelt er medlem

av **Fagpressen**.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer cirka

18. september 2020.

Foto: NTB Scanpix og Tahir Sheriff.

Nigerias nye urbane ansikt

I løpet av få uker har Abuja og Lagos fått en helt ny mote. Den kan ses overalt i de to nigerianske storbyene. Kvinner på markedet, taxisjåførere og studenter har nå én ting felles: fargerike munnbind – made in Nigeria. **Av Tahir Sheriff, i Abuja**

Munnbindene kommer i forskjellige former og størrelser. De mest eksklusive og elegante kommer med særgne nigerianske vokstrykk også kjent som *ankara*. De er ofte svært fargesterke og signaliserer dessuten at bæreren har betalt litt ekstra for dem.

Innbyggerne i Nigerias hovedstad Abuja har raskt tilpasset seg den nye virkeligheten med koronaviruset, som ikke ser ut til å ville forsvinne med det første. Samtidig har de også

kommet til en felles erkjennelse: livet må gå videre – virus eller ei.

To jobber

Rose Tyotswam har vanligvis to jobber slik mange andre nigerianere også har. Hovedjobben er å være statsansatt, men hun syr også klær på kveldene eller når hun ikke er på kontoret. Da koronaviruset tvang folk til å være hjemme fra jobb, bestemt Rose seg for å gjøre en liten vri på hjemmeforetaket sitt. Nå syr hun munnbind og selger dem i store

partier til det offentlige og mindre forretningsforetak.

– Vanligvis syr jeg klær hver dag når jeg ikke er på kontoret, men nå er det ingen som kjøper klær lenger. Så nå vier jeg tiden min til å sy munnbind.

Den utbredte bruken av munnbind har også forandret måten de unge forholder seg til hverandre på. Unge som er på utkikk etter en partner, kan ikke lenger se ansiktet til potensielle kjærestere. Ifølge Abubakar fra Abuja håndterer unge menn som ham selv problemet ved å ubevisst følge prosedyrer som ligner islamsk praksis.

– Nesten som å date en muslimsk kvinne

– Du må se på øynene, og så på en måte skanne kroppen deres. Hvis du liker det du ser, kan du gjøre et første trekk. Det er nesten som å prøve å date en muslimsk dame.

Munnbindene har også en mer

offisiell side; smittevern. I busser, minibusser og drosjer som frakter pendlerne rundt om i byen, er det ikke bare pålagt med større plass mellom passasjerene – munnbind er også obligatorisk.

– Og overalt i byen kan man se gateselgere som selger munnbind. Det har vist seg at en del folk glemmer munnbindet sitt hjemme, og da må de ofte kjøpe nytt ute på gata. Det er bra for selgerne, men faren er at de kanskje først prøver et munnbind, for så å legge det tilbake og velge et annet. Dette er en praksis som Nigerias eget folkehelseinstitutt, Centre for Disease Control, har advart mot, og som kan gjøre enda flere syke. ■

« Du må se på øynene, og så på en måte skanne kroppen deres. »